UCHWAŁA NR L.337.24

RADY GMINY KALINOWO

z dnia 18 stycznia 2024 r.

w sprawie przyjęcia gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Kalinowo na lata 2024-2027

Na podstawie art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.) uchwala się, co następuje:

§ 1. Uchwala się gminny program opieki nad zabytkami gminy Kalinowo na lata 2024 - 2027 w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się wójtowi gminy Kalinowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Przewodniczący Rady
Gminy

Mieczysław Głębocki

Załącznik do uchwały Nr L.337.24
Rady Gminy Kalinowo
z dnia 18 stycznia 2024 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KALINOWO NA LATA 2024 - 2027

Spis treści

1. Wstęp 4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami 5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce 6
3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku 6
3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami 6
3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym 15
3.4. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami 15
3.5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane 16
3.6. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych 17
3.7. Inne akty prawne 17
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego 19
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 19
4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 19
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu 20
4.2.1. Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2020-202320
4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego 26
4.2.3. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku 28
4.2.4. Zintegrowana strategia rozwoju Ełckiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2025 28
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego 30
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy 30
5.1.1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego 30
5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kalinowo 30
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy z uwzględnieniem zabytków o najwyższym znaczeniu 32
5.2.1. Zarys historii terenu gminy 32
5.2.2. Budynki mieszkalne 34
5.2.3. Obiekty sakralne 36
5.2.4. Budynki użyteczności publicznej 36
5.2.5. Zabytki techniki i przemysłowe 37
5.2.6. Zabytkowe cmentarze 37

5.2.7. Zespoły dworsko-folwarczne 38
5.2.8. Zespoły zieleni 39
5.2.9. Zabytki ruchome oraz zabytki w zbiorach muzealnych 39
5.2.10. Zabytki archeologiczne 40
5.2.11. Dziedzictwo niematerialne 41
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony 43
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków 48
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy 50
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń 53
7. Założenia programowe gminnego programu opieki nad zabytkami 56
7.1. Priorytety programu opieki 56
7.2. Kierunki działań programu opieki 57
7.3. Zadania programu opieki 57
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami 62
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami 64
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami 66
10.1. Źródła publiczne. Środki krajowe. 66
10.1.1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 67
10.1.2. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny 74
10.1.3. Wojewódzki Konserwator Zabytków 76
10.1.4. Budżety jednostek samorządu terytorialnego 78
10.2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne. 79
10.3.Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 80
10.3.2. Narodowe Centrum Nauki 81
10.3.3. Europejskie Dni Dziedzictwa 81
10.3.4. Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany” 81
10.4. Pozostałe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 82
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków 83
Aneks 1. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu gminy Kalinowo objętych ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego 85
Aneks 2. Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Kalinowo 90
Aneks 3. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Kalinowo101

1. Wstęp

Celem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Kalinowo na lata 2024-2027 jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w jej granicach administracyjnych, zgodnie z przepisami ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Program został opracowany zgodnie z wytycznymi Poradnika Metodycznego – Gminny Program Zabytków, przygotowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Istotnym zagadnieniem uzasadniającym powstanie programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy, jak również jego promocja wśród mieszkańców oraz turystów. Funkcję tę można realizować między innymi poprzez edukację, począwszy od poziomu podstawowego oraz pobudzanie rozwoju turystyki. Działania te mogą przyczynić się do przyspieszenia rozwoju społeczno – gospodarczego gminy. Nieodzownym elementem tego typu działań jest budzenie w społeczeństwie świadomości istnienia zabytków i potrzeby ich rewitalizacji, jak również zwrócenie uwagi na istniejącą wspólnotę kulturową. Aby to osiągnąć należy pobudzić świadomość właścicieli, użytkowników i jednostki samorządu terytorialnego, skłonić te grupy do współdziałania, wzbudzić ich odpowiedzialność za właściwy stan zachowania obiektów historycznych oraz aktywny udział w zakresie opieki nad zabytkami.

Niniejszy program jest trzecim dokumentem tego rodzaju opracowanym dla gminy Kalinowo. Postanowiono, że w programowanym okresie, tj. w latach 2024-2027 działania podejmowane w jego ramach będą obejmowały zarówno działania o charakterze inwestycyjnym, jak też określane jako „miękkie", których celem jest promocja gminy i jej dziedzictwa kulturowego, jak również edukacja dotycząca opieki nad zabytkami połączona z wydarzeniami o charakterze historycznym.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną obowiązku wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Kalinowo na lata 2024-2027 jest ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.:

Art. 87. 1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Obiekty zabytkowe – zabytki nieruchome i ruchome, podlegają na terytorium Polski ochronie prawnej na mocy wielu aktów prawnych:

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku

Obiekty zabytkowe są objęte ochroną prawną określoną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela:

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dla niniejszego programu zasadne jest przywołanie poniższych artykułów tej ustawy:

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1. zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
2. zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
3. zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
4. zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5. instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
6. prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
7. prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
8. roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
9. badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
10. badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
11. badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
12. historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
13. historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
14. krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
15. otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 6.1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
   a) krajobrazami kulturowymi,
   b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
   c) dziełami architektury i budownictwa,
   d) dziełami budownictwa obronnego,
   e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
   f) cmentarzami,
   g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
   h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
   a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
   b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
   c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
   d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479),

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

1) wpis do rejestru zabytków;

1 a) wpis na listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16.1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17.1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;

2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;

3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;

4. składowania lub magazynowania odpadów.

2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska.

Art. 18.

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1,
w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania
zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające
opiekę nad zabytkami.

Art. 19.

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20. Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1/ zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2/ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3/ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

1. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2. wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Szczególnie ważną rolę ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przypisuje właścicielowi lub posiadaczowi obiektu zabytkowego. Należy podkreślić, że dysponowanie zabytkiem powoduje – z jednej strony – obowiązki ciążące na właścicielu/użytkowniku, z drugiej jednak strony przysługują mu liczne prawa.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;

2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 25.

1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;

2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;

3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

Art. 26.

1. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.

Art. 27. Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

We wniosku należy wskazać zakres planowanych prac, ze wskazaniem zaplanowanych do zastosowania materiałów budowlanych i rozwiązań technicznych.

Art. 28.

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;

2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia; 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;

4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

W przypadku podejmowania uzgodnionych w organem ochrony zabytków działań przy obiektach zabytkowych, przy wyborze wykonawcy tych prac należy kierować się Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków.

Ponadto, cytowana ustawa nakłada na obywateli obowiązki wynikające z przypadkowych odkryć stanowisk archeologicznych.

Art. 32.

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;

2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;

3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.

3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.

4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.

5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;

2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;

3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

Art. 33

1. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i

oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1.

3. W terminie 3 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany dokonać oględzin znalezionego przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, zorganizować badania archeologiczne.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy:

Art. 7.1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.4. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami reguluje zasady zmiany własności obiektów zabytkowych.

Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 4).

Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 5).

Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości

można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie (art. 29 ust 2).
W przypadku nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu można nałożyć, w miarę potrzeby, na jednostkę organizacyjną obowiązek odbudowy lub remontu położonych na tej nieruchomości zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w decyzji (art. 45 ust. 2a).
Podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział. W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa powyżej wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości (art. 96 ust 1 i 1a).
Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4).

3.5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane uregulowane zostały zasady użytkowania oraz prowadzenia prac budowlanych w obiektach zabytkowych.
Art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 tej ustawy wskazuje, że obiekt budowalny należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymać w należytym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczać do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.
Katalog działań budowlanych w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają art. 29, 29a, 30 i 31 ustawy Prawo budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 w/w ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.
Art. 30, ust. 2:
W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie

wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Art. 39

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

3.6. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych

Zgodnie z ustawą z dnia 12 stycznia 1991r. o podatkach i opłatach lokalnych zwalnia się od podatku od nieruchomości grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (art. 7 ust. 1 pkt 6).

3.7. Inne akty prawne

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w innych obowiązujących ustawach, przede wszystkim:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska,
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury,

- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 2 lipca 1915 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”,
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:
- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach,
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:
- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022[1]

Art. 84 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie zostały określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Zadaniem głównym polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Założenia do programu krajowego określiły cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym. Zadania:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym;
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach;
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym. Zadania:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich;
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich;
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego;

[1] Do momentu opracowania niniejszego programu nie został przyjęty krajowy program opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 i z tego względu przytaczamy zapisy programu obowiązującego w latach 2019-2022.

- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami. Zadanie:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego. Zadanie:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości. Zadania:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami;
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami. Zadanie:

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2020-2023

Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2020-2023 został przyjęty uchwałą nr XIII/228/19 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 30 grudnia 2019 r. Program sporządzony został na podstawie uchwały Nr 21/305/19/VI Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 29 kwietnia 2019 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Programu opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2020-2023". Program na lata 2020-2023 jest aktualizacją i rozwinięciem „Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2016-2019".

Na potrzeby omawianego dokumentu przygotowana została diagnoza stanu zachowania zabytków oraz dziedzictwa kulturowego województwa, w której stwierdzono, iż:

- województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się różnorodnością i odrębnością poszczególnych obszarów regionu wynikającymi z uwarunkowań historycznych i kulturowych. Czytelne zróżnicowanie przestrzenne regionu pozwala wyodrębnić struktury przestrzenne o specyficznych cechach i wyróżnikach kulturowych regionu (np. Warmia, Mazury, Powiśle),
- zasób dziedzictwa kulturowego regionu tworzą zabytki materialne, niematerialne, zjawiska, przestrzenie i krajobraz kulturowy, będące świadectwem historii i nawarstwiania się kultur,
- do najbardziej rozpoznawalnych i wyróżniających się obiektów zabytkowych w województwie zaliczają się: zamki średniowieczne, obiekty sakralne (gotyckie, neogotyckie, kapliczki), architektura rezydencjonalna, zabytki techniki, aleje przydrożne,
- większość zabytków nieruchomych jest w złym stanie technicznym i wymaga wdrożenia działań ratunkowych. Za główne przyczyny złego stanu technicznego przyjmuje się m.in. wieloletnie zaniedbania, niewłaściwe użytkowanie, niewystarczające nakłady środków finansowych na prace remontowe i utrzymanie obiektów, brak odpowiedniego zabezpieczenia przed zniszczeniami, zagrożeniami np. pożarami itd., przekształcenia obiektów ze szkodą dla substancji zabytkowej, niewłaściwie prowadzone prace ratunkowe przy obiektach. Nie bez znaczenia pozostaje również niewystarczająca wiedza i świadomość społeczna, zarówno na poziomie samorządów lokalnych, jak i inwestorów,
- zagrożenie dla obiektów oraz zespołów zabytkowych i eksponowania ich walorów stanowi również sposób i charakter zagospodarowania terenów sąsiednich, często połączone z presją inwestycyjną. Wprowadzanie nowej zabudowy, bez uwzględniania lokalnych tradycji, architektury i historycznych uwarunkowań (styl i forma architektoniczna, materiały budowlane, gabaryty itd.), prowadzi do zniekształcania zespołów zabudowy zarówno miejskiej, jak i wiejskiej,
- szansą dla ochrony krajobrazu kulturowego województwa będzie Audyt krajobrazowy województwa warmińsko-mazurskiego (w realizacji). Skutki prawne i faktyczne jego uchwalenia przez Sejmik Województwa mogą wpływać na realną ochronę krajobrazu w regionie,
- bogate zasoby dziedzictwa niematerialnego województwa, będące świadectwem nawarstwienia kultur i narodów, kształtują tożsamość kulturową regionu, pełnią ważną rolę w budowaniu więzi rodzinnych, społecznych. W ciągu ostatnich lat odnotowuje się zwiększone zainteresowanie folklorem regionu, np. gwarą warmińską,

- zasoby dziedzictwa kulturowego ze względu na swoją wartość kulturową, historyczną i unikatowość wymagają ochrony, racjonalnego wykorzystania, zagospodarowania. Stanowią w większości ogromny potencjał do promocji regionu, rozwoju turystyki i edukacji kulturowej oraz kształtowania tożsamości regionalnej. Szczególne znaczenie mają tzw. wyróżniki kulturowe – obiekty, osobistości, wydarzenia rozpoznawalne w kraju i za granicą, niejednokrotnie stanowiące podstawę do kreowania produktów turystycznych oraz innych inicjatyw turystycznych. Przykładem wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego są turystyczne szlaki drogowe, wyznaczone w oparciu o zasoby i wyróżniki kulturowe (Mikołaj Kopernik, Bitwa pod Grunwaldem, fortyfikacje z czasów I wojny światowej, Kanał Elbląski) oraz zabytkowe obiekty zaadaptowane na potrzeby usług turystycznych (np.: hotele w Rynie, Lidzbarku Warmińskim). Warunkiem wykorzystania zabytków czy eksponowania ich walorów jest przede wszystkim zachowanie wszelkich standardów sztuki konserwatorskiej przy prowadzeniu prac,
- istotną rolę w zachowaniu i promowaniu dziedzictwa kulturowego pełnią muzea. W ciągu ostatnich lat nastąpiła poprawa funkcjonowania obiektów (nowe placówki, rozbudowa istniejących), ponadto odnotowano wzrost liczby odwiedzających muzea,
- województwo posiada duży zasób obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa warmińsko-mazurskiego (czwarta pozycja w kraju) i wojewódzkiej ewidencji zabytków. Obiekty uznane za pomnik historii, to zabytki o znaczeniu ponadregionalnym, o istotnym znaczeniu dla promocji i rozwoju turystyki w województwie. W regionie ustanowiony (uchwałą rady gminy) został dotychczas tylko jeden park kulturowy. Ta forma ochrony ma szczególne znaczenie dla budowania lokalnej i regionalnej tożsamości kulturowej, ochrony krajobrazu kulturowego, zabytków oraz rozbudzania świadomości społecznej,
- władze samorządu województwa realizują działania w zakresie opieki nad zabytkami, określone odpowiednimi przepisami. Najważniejszą działalnością jest wsparcie finansowe prac prowadzonych przy zabytkach. Ponadto władze samorządu wspierają, inicjują, obejmują patronatem liczne wydarzenia i przedsięwzięcia kulturalne, artystyczne i inne związane z promowaniem i popularyzowaniem dziedzictwa kulturowego regionu. W prowadzonej przez Samorząd Województwa polityce rozwoju podnosi się znaczenie dziedzictwa kulturowego, poprzez m.in. uwzględnianie tej problematyki w regionalnych dokumentach planistycznych i strategiczno-programowych,

- dla budowania regionalnej i lokalnej tożsamości kulturowej regionu, popularyzacji, edukacji i rozbudzania świadomości społecznej w tym zakresie, obok ww. wspomnianych działalności istotne znaczenie mają również dokumenty poziomu wojewódzkiego i lokalnego (programy opieki nad zabytkami) oraz zasoby ewidencjonujące obiekty zabytkowe (rejestr zabytków nieruchomych, wojewódzka i gminne ewidencje zabytków). Szczególnie ważna jest aktualność danych oraz dostęp do baz danych zasobów.

Głównym zamierzeniem programu jest wskazanie potencjału dziedzictwa kulturowego regionu jako czynnika wpływającego na realizację planów rozwojowych województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie wzrostu konkurencyjności gospodarki oraz jakości życia mieszkańców, pod warunkiem zapewnienia i wspomagania ochrony materialnych i niematerialnych elementów dziedzictwa kulturowego łącznie z ochroną krajobrazu kulturowego. Realizacja Programu przyczyni się do stworzenia warunków dla kreowania i realizowania działań z zakresu opieki i ochrony zabytków w województwie.

Cele programu wynikają z art. 87 ust.2 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami. Uwzględniając je, sformułowano cel główny i cele szczegółowe wraz z kierunkami działań Programu. Przyjmuje się, że dziedzictwo kulturowe regionu stanowi element promocji regionu i przyczynia się do jego rozwoju gospodarczego. Istotne jest aby ochrona dziedzictwa kulturowego i przestrzeni kulturowej skorelowane były z polityką rozwoju regionalnego. Przyjęte cele zgodne są ze strategią rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego, ustaleniami Planu zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego oraz Strategią rozwoju turystyki województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025, a także z krajowymi strategicznymi dokumentami.

Cel główny: Ochrona i zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej województwa warmińsko-mazurskiego.

Cele szczegółowe i kierunki działań:

Cel I: Poprawa stanu zachowania i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego.

1. Dążenie do poprawy stanu zachowania i utrzymania zabytków i ich otoczenia oraz krajobrazu kulturowego:

1.1. Podejmowanie działań ratunkowych służących poprawie stanu obiektów zabytkowych, zgodnie z przepisami prawa i sztuką konserwatorską, ze szczególnym uwzględnieniem zabytków najcenniejszych i stanowiących o specyfice kulturowej regionu (m.in.: obiekty sakralne, architektura rezydencjonalna, wiejska, zabytki techniki, założenia parkowe, cmentarze).

1.2. Zabezpieczanie obiektów zabytkowych przed dewastacją i zagrożeniami, z uwzględnieniem warunków atmosferycznych i skutków zmian klimatycznych, w tym poprzez m.in.: wykonanie odpowiednich instalacji (elektrycznych, przeciwwłamaniowych, przeciwpożarowych).

1.3. Uwzględnianie kontekstu historycznego przy zagospodarowaniu terenów w otoczeniu zabytków, poprzez m.in.: nawiązywanie stylem, gabarytami, formą architektoniczną, materiałami budowlanymi przy realizacji nowej zabudowy (w tym do form i stylu tradycyjnej zabudowy regionalnej szczególnie na obszarach wiejskich), ochronę przedpól obiektów zabytkowych, układów, zespołów urbanistycznych i ruralistycznych oraz sylwet historycznych miejscowości.

1.4. Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji zgodnie ze sztuką konserwatorską, bez strat dla wartości obiektu i substancji zabytkowej.

1.5. Ochrona i kształtowanie krajobrazów kulturowych, poprzez m.in.:

- wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie krajobrazu kulturowego i wartości przyrodniczych,
- promowanie zintegrowanego podejścia do ochrony krajobrazu kulturowego,
- zachowanie wyróżników kulturowych w przestrzeni,
- zapobieganie degradacji cennych kulturowo krajobrazów przy planowaniu i realizacji działalności inwestycyjnej.

2. Utworzenie zintegrowanego systemu informacji na temat dziedzictwa kulturowego województwa.

2.1. Aktualizacja wiedzy na temat zasobów zabytkowych i ich stanu.

2.2. Cyfryzacja i udostępnianie danych w zakresie materialnych i niematerialnych zasobów kulturowych regionu, przy użyciu nowoczesnych technologii.

3. Wspieranie inicjatyw mających na celu obejmowanie ochroną lub podnoszenia rangi ochrony obiektów i obszarów o najcenniejszych wartościach dziedzictwa kulturowego, świadczących o specyfice i tożsamości województwa.

4. Wspieranie finansowe prac remontowo-konserwatorskich i konserwacji obiektów zabytkowych.

Cel II: Wykorzystanie potencjału zasobów dziedzictwa kulturowego w polityce rozwoju województwa.

1. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego do rozwoju gospodarczego, w tym w szczególności turystyki.

1.1. Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

1.2. Promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności i odrębności kulturowej poszczególnych obszarów województwa.

1.3. Tworzenie oferty turystycznej w oparciu o wyróżniki kulturowe regionu (np. postać Mikołaja Kopernika, dawne pałace i dwory, warmińskie kapliczki, miasta Cittaslow).

1.4. Tworzenie nowych produktów turystycznych i szlaków turystycznych oraz rozwój istniejących w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

1.5. Zagospodarowywanie obiektów zabytkowych na cele turystyczne, edukacyjne i gospodarcze.

1.6. Wspieranie, inicjowanie i organizacja przedsięwzięć oraz wydarzeń artystycznych, kulturalnych i innych związanych z dziedzictwem kulturowym.

1.7. Wykorzystanie najnowszych technologii cyfrowych i informacyjnych do promocji i udostępniania dziedzictwa kulturowego.

2. Rozwój działalności muzealnej.

2.1. Promowanie unikatowej i różnorodnej oferty muzeów, w tym rozwijanie atrakcyjnych, nowoczesnych form eksponowania zasobów muzeów.

2.2. Rozwijanie działalności edukacyjnych i artystycznych w celu upowszechniania i popularyzowania historycznej wiedzy o regionie.

2.3. Podniesienie kwalifikacji kadr i poprawa warunków lokalowych muzeów, w tym zapewnienie wyposażenia w monitoring, zabezpieczenia antywłamaniowe, przeciwpożarowe i nowoczesne archiwa.

2.4. Wspieranie tworzenia i funkcjonowania lokalnych muzeów.

2.5. Utworzenie platformy informacyjnej dotyczącej działalności i oferty muzeów w regionie.

3. Promowanie i upowszechnianie wiedzy o regionie i jego dziedzictwie kulturowym i tożsamości kulturowej.

3.1. Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym i potrzebie jego ochrony, przez m.in.: organizowanie i wspieranie imprez, pokazów, odczytów, konferencji, konkursów, wydarzeń kulturalnych, działalności wydawniczej i edukacyjnej, kierowanych do różnych grup społecznych.

3.2. Edukacja lokalnych samorządów i osób prywatnych w zakresie odpowiedniego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego do promocji i rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

3.3. Eksponowanie unikatowych walorów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz podnoszenie świadomości kulturowej mieszkańców województwa w celu budowania tożsamości regionalnej i lokalnej.

3.4. Promowanie:

- „dobrych praktyk” w zakresie zagospodarowania i użytkowania obiektów zabytkowych,
- tradycyjnych cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dziedzictwa niematerialnego,

- najcenniejszych zabytków, w szczególności w odniesieniu do obiektów świadczących o odrębności i specyfice regionu.

4. Tworzenie warunków do szerokiej współpracy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

4.1. Rozwijanie współpracy i integracji działań Samorządu Województwa, instytucji publicznych, naukowych, organizacji pozarządowych i innych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

4.2. Wspieranie współpracy międzynarodowej, międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

4.3. Wzmacnianie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami, poprzez m.in.: wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie tworzenia lokalnych muzeów, wsparcie merytoryczne obecnych i potencjalnych użytkowników obiektów zabytkowych.

5. Wsparcie finansowe działań i inicjatyw wykorzystujących potencjał dziedzictwa kulturowego regionu.

6. Uwzględnianie problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w regionalnych dokumentach planistycznych i programowo-strategicznych oraz innych dokumentach (m. in. planach ochrony parków krajobrazowych).

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego

Program opieki nad zabytkami gminy Kalinowo zgodny jest z wyznaczonymi w planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego)przyjętego uchwałą Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego nr XXXIX/832/18 z dnia 28.08.2018 r., opublikowany w Dz. Urz. Woj Warm-Maz. z 2018 r. poz. 4173) celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Podstawowe cele polityki przestrzennej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego zapewniają:

a) ochronę różnorodności i odrębności kulturowej poszczególnych obszarów województwa, między innymi poprzez odpowiednie zapisy w dokumentach planistycznych i strategiczno-programowych różnej rangi,

b) efektywne i racjonalne zagospodarowanie obiektów zabytkowych, dopuszczenie nowych funkcji do obiektów zabytkowych, pod warunkiem wykluczenia rozwiązań dysharmonijnych,

c) promowanie i wspieranie, także materialne, zagospodarowania obiektów zabytkowych na różne cele publiczne, z wykorzystaniem dostępnych źródeł finansowania. Wypracowanie rozwiązań systemowych w tym zakresie, z udziałem wszystkich kompetentnych podmiotów,

d) podtrzymywanie tradycji miejsca, kontynuację rozwiązań historycznych bądź nawiązanie do nich,

e) ochronę ekspozycji zabytkowych panoram i sylwet miast oraz zespołów zabytkowych, zachowanie historycznych dominant krajobrazowych,

f) ochronę obszarową miejsc o wysokich walorach krajobrazu kulturowego i przeciwdziałanie procesom jego degradacji. Szczególne znaczenie ze względu na swą unikatowość mają obszary: Żuławy, strefa Kanału Elbląskiego, wybrzeże Zalewu Wiślanego z krawędzią Wysoczyzny Elbląskiej, Północna Warmia oraz obszar Wielkich Jezior Mazurskich, a także Krajobraz Oberlandzki, Ziemia Lubawska i Poborze

g) ochronę i zachowanie dóbr kultury współczesnej, podkreślających specyficzne, współczesne cechy krajobrazu kulturowego regionu. Szczególne znaczenie mają tu obiekty i zespoły architektoniczne w Olsztynie (planetarium, BWA, hala Urania) oraz w Elblągu (zespół zabudowy starego miasta – retrowersja oraz centrum kultury Światowid).

Rozwiązanie problemów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego będzie obejmowało przede wszystkim:

a) ochronę i utrzymanie: zamków i warowni średniowiecznych, zespołów zabytkowych, miast historycznych i układów urbanistycznych, zabytków techniki, założeń pałacowo-parkowych, fortyfikacji nowożytnych, historycznych zespołów pielgrzymkowych, miejsc wydarzeń historycznych, wsi historycznych, zabytków archeologicznych,

b) pełną realizację programów opieki nad zabytkami, w tym „Programu opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2012-2015”,

c) utworzenie parków kulturowych, obejmujących szczególnie cenne elementy dziedzictwa kulturowego regionu – założenia pałacowo-parkowe, wsie historyczne, fortyfikacje nowożytne, budowle inżynierskie i zabytki archeologiczne,

d) podwyższenie rangi ochrony prawnej innych obiektów i zespołów zabytkowych o wyjątkowych i unikatowych walorach,

e) rewitalizację zabytkowych zespołów urbanistycznych, ruralistycznych, poprzemysłowych i powojskowych,

f) zachowanie, utrzymywanie i uporządkowanie zabytkowych cmentarzy wraz z zachowanymi zespołami zieleni komponowanej i elementami sztuki sepulkralnej. Obiekty te stanowią ważny element dziedzictwa

regionu, świadczący o jego wielokulturowości, i który jest przedmiotem zainteresowania turystów krajowych i zagranicznych,

g) zarządzanie zasobem zabytków archeologicznych w celu zapewnienia im przetrwania, udostępnienie obiektów archeologicznych o walorach krajobrazowych i ekspozycyjnych, jak np.: Pola Grunwaldzkie, wybrane grodziska (np.: Gardyny, Iława – Wielka Żuława, Święty Gaj, Pasym, Janiki Wielkie, Skomack Wielki) i osady (np. osada Truso w Janowie), kurhany i cmentarzyska kurhanowe (np.: Piórkowo, Weklice, Wieprz, Gródki, Nowa Wieś Wielka i inne) przez opracowanie planów ochrony i udostępnienia poszczególnych obiektów, utworzenie szlaków dziedzictwa archeologicznego oraz parków kulturowych, z zachowaniem zasad harmonijnego wkomponowania i wyeksponowania obiektów w krajobrazie danego obszaru,

h) podjęcie działań w celu rozpoczęcia procedury zakwalifikowania Kanału Elbląskiego wraz z otaczającym go krajobrazem na listę światowego dziedzictwa UNESCO,

i) podjęcie działań w celu uznania za pomniki historii sanktuariów pielgrzymkowych w Świętej Lipce i Stoczku Klasztornym, oraz określenie możliwości wprowadzenia na tę listę: miasta Reszel, zamków w Olsztynie i Lidzbarku Warmińskim oraz Twierdzy Boyen w Giżycku.

4.2.3. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku

Założenia programu opieki nad zabytkami gminy Kalinowo odwołują się do ogólnych treści przyjętych w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku (uchwalonej przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego uchwałą nr XXXVIII/553/13 z dnia 25 czerwca 2013 r.). W/w dokument nie zajmuje się w stopniu szczegółowym zagadnieniami związanymi z ochroną i opieką nad zabytkami. Zakłada jednak rozwój, konserwację, rewaloryzację i zagospodarowanie dóbr kultury jako czynnik powiązany z rozwojem produktów turystycznych, zwłaszcza urozmaiceniem oferty w zakresie turystyki kulturowej. Wskazuje także na potrzebę włączenia obiektów zabytkowych do procesu integracji województwa i budowania tożsamości regionalnej poprzez rozszerzenie w programach nauczania historii regionu zagadnień z zakresu dziedzictwa kulturowego.

4.2.4. Zintegrowana strategia rozwoju Ełckiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2025

Zintegrowana strategia rozwoju Ełckiego Obszaru Funkcjonalnego nie zajmuje się problematyką dziedzictwa kulturowego. Wspomina jedynie (rozdział 4.6 Turystyka i sport), że teren Ełckiego Obszaru

Funkcjonalnego nie obfituje w zbyt liczne zabytki czy atrakcje turystyczne. Do takowych zalicza: ełcką promenadę usytuowana wzdłuż brzegu Jeziora Ełckiego, Ełcką Kolej Wąskotorowa wybudowana w latach 1910-1917 (zabytek kultury technicznej), Skansen Pszczelarski, Wieżę Ciśnień, Muzeum Kropli Wody, ruiny zamku krzyżackiego z XIV wieku, XIX-wieczną zabudowę centrum miasta Ełku, drewniane chaty mazurskie z XIX w. położone w okolicznych wsiach, liczne zabytki sakralne (drewniany kościół w Ostrymkole z 1667r.), słup graniczny, niedaleko wsi Bogusze pod Prostkami postawiony w 1545 r. na styku trzech granic: Korony Polskiej, Wielkiego Księstwa Litewskiego i Prus, cmentarze wojenne, przykłady regionalnej zabudowy mazurskiej i inne.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

5.1.1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Na terenie gminy Kalinowo obowiązuje 27 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Prawo stanowi, że w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ale ujętych w ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ konserwatorski w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 39 ust. 3 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane wypowiada się w zakresie swojej właściwości na temat przedstawionego projektu budowlanego i wpływu zamierzenia inwestycyjnego na chronione właściwości obszaru/obiektu, które zakwalifikowały go do ewidencji zabytków, analizując konkretne rozwiązania projektowe. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytku. Uzgodnienia projektów budowlanych obiektów realizowanych w strefie A pełnej ochrony konserwatorskiej, w przypadku inwestycji dotyczącej obiektu lub obszaru, który nie jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków, a przepisy planu miejscowego nadal nakładają obowiązek uzyskania uzgodnienia konserwatorskiego, wojewódzki konserwator zabytków może zająć stanowisko w drodze pisma urzędowego na wniosek inwestora, np. wg art. 32 ust 1 pkt 2 ustawy – Prawo budowlane.

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kalinowo

W/w dokument omawia stan zachowania zabytków architektury, cmentarnictwa, w tym cmentarzy z czasów I wojny światowej oraz stanowisk archeologicznych znanych z terenu gminy. Zawiera także listę obiektów zabytkowych, objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Wskazuje też na obszary, które powinny zostać objęte ochroną krajobrazu kulturowego. Wskazuje także na cele polityki przestrzennej gminy jakim powinno być takie korzystanie z dziedzictwa kulturowego, aby zachować go w jak najlepszym stanie dla przyszłych pokoleń. Cele te obejmują:

1. Zachowanie obiektów i obszarów dziedzictwa kulturowego prawnie chronionych.
2. Ochrona zarejestrowanych i nowoodkrytych obiektów archeologicznych.
3. Wyodrębnienie i objęcie ochroną jednostek architektoniczno-krajobrazowych (JARK) oraz określenie zasad i zakresu tej ochrony dla poszczególnych jednostek.
4. Odrestaurowanie najcenniejszych obiektów.
5. Wykorzystanie i udostępnienie zachowanych zasobów dziedzictwa kulturowego w celu poszerzenia świadomości społeczeństwa w tym zakresie, w celu promocji wizerunku gminy, w celu uatrakcyjnienia oferty turystycznej i w celu upowszechnienia wiedzy o historii regionu.
6. Rehabilitacja wiejskiego krajobrazu na terenach zdewastowanych.
7. Ochrona zachowanych cmentarzy i kwater wojennych.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy z uwzględnieniem zabytków o najwyższym znaczeniu

5.2.1. Zarys historii terenu gminy

Najstarszy ślad działalności człowieka w Polsce północno-wschodniej – róg renifera ze śladami obróbki krzemiennym narzędziem – wydobyto z warstw piasku datowanych na okres sprzed około 15 tysięcy lat wstecz nad jeziorem Popówka Mała, znajdującym się w obrębie granic miejskich Giżycka – stolicy sąsiedniego powiatu.

Pierwsze wzmianki pisane o obszarze na którym obecnie znajduje się gmina Kalinowo datowane są na II w.n.e. , kiedy to w dziełach Tacyta i Ptolemeusza wzmiankowane zostały plemiona Galindów i Sudinów**.** W latach 1277 – 1283 obszar Wielkich Jezior Mazurskich opanował Zakon Krzyżacki. W 1277 r. rozegrała się krwawa bitwa między Krzyżakami, a Jaćwingami nad jeziorem Skomętno w okolicach Ełku. Kronikarz Zakonu Piotr Dusburg pod datą 1280 r. zapisał: " koniec wojny w Prusach. Początek wojny litewskiej." Interesujący nas obszar w owych czasach z wolna pokrywał się puszczą. Po zaciekłych wojnach ludności na tym obszarze było niewiele, nie doszło jednak do całkowitego wyludnienia o czym świadczą znaleziska archeologiczne ceramiki datowane na XIV - XV w. Obszar obecnej gminy nie był zasiedlany przez Krzyżaków w ciągu dwóch kolejnych stuleci. Pas puszczy stanowił granicę z Litwą. Dwie wielkie wojny 1410 i 1414 toczyły się z dala, miały jednak wpływ na sytuację terenu. W 1422 r. zgodnie z traktatem nad jeziorem Mełno ustalono granicę między zakonem a ziemiami podległymi Jagiellonom. Granica ta z niewielkimi korektami istniała do okresu międzywojennego.

Teren obecnej gminy należał do dwóch jednostek administracyjnych: część północna do prokuratorii w Giżycku, komturia w Pokarminie (Branderburg), część południowa do prokuratorii w Ełku, komturia w Baldze. Z tego czasu pochodzi jedna lokacja wsi Golubie (1440).

Od połowy XV w. powstawać zaczęły nowe wsie, zakładane dla osadników z terenu Europy Zachodniej i obszarów mazowieckich: Borzymy (1495) z prawem postawienia młyna nad Przepiórką, Czyńcze (1496), Długie (1491), Ginie (1471), Golubka (1505), Grądzkie (1479), Jędrzejki (1504), Makosieje (1483), Marcinowo (1485), Maże (1494), Mikołajki (1475), Skomętno W. (1473), Skrzypki (1495), Stacze (1482), Stare Cimochy (1476), Sypitki (1483).

Parafie postały w Borzymach, Kalinowie i Lisewie. Przy świątyniach w Kalinowie i Lisewie istniały szkółki parafialne. W Romotach w 1518 r. istniała karczma. Po zniszczeniach wojny pruskiej nastąpiło przekształcenie państwa zakonnego w świeckie Prusy książęce (1525 - 1657).

Po okresie stagnacji nastąpiły nowe nadania i zmiany dotychczasowych. Nowy okres osadniczy określają daty 1525 - 1568 czyli czas panowania Albrechta von Hohenzollern-Ansbach. Obszar gminy Kalinowo wszedł wówczas w skład starostwa ełckiego i częściowo straduńskiego. Nadania książęce odbywały się bezpośrednio lub w formie sprzedaży za pośrednictwem starostów na prawie magdeburskim. Dobra zakonne stawały się książęcymi. Lokowano wsie czynszowe: Dzikie /?/, Iwaśki /1539/, Milewo /1562/, Piętki /1539/, Przepiórki /?/, Romoty /1539/, Tretowskie /?/, Wierzbowo /1546/, Zaborowo /1531/. Utworzono nową parafię w Pisanicy /1565/.

Kolejny okres osadniczy nastąpił w wyniku przemian od drugiej połowy XVI w. do pocz. XVIII w. W tym okresie powstawała na terenie gminy jedynie wieś Imionki.

Wsie znajdujące się na terenie dzisiejszej gminy Kalinowo rozwijały się w oparciu o kontakty z pobliskim miastem – Ełkiem.

W czasie „potopu szwedzkiego" 1655 r. książę pruski opowiedział się po stronie króla szwedzkiego, wiążąc z tym swoje plany zrzucenia zależności lennej od Polski. Po klęsce w bitwie pod Prostkami, gdzie posiłkujące Szwedów wojska pruskie uległy wojskom hetmana Wincentego Gosiewskiego, na Mazury wtargnęły wspierające Polaków oddziały litewskie i tatarskie. Znaczną część mieszkańców tych ziem wymordowano lub wzięto w jasyr i sprzedano w niewolę. Sytuację demograficzną i gospodarczą znacznie pogorszyła panująca w 1710 r. wielka epidemia dżumy. Niektóre wsie zostały niemal całkowicie wyludnione.

Po wojnach napoleońskich w państwie pruskim przeprowadzono reformę administracji oraz innych dziedzin życia państwowego. Zniesiono poddaństwo chłopów i zlikwidowano przymus cechowy. Organy obywatelskie w miastach, czyli rady miejskie, oddzielono od organu wykonawczego - zarządów miejskich, które stały się organami państwowej administracji publicznej. Dokonano także zmian w podziale terytorialnym Prus.

Druga połowa XIX stulecia przyniosła poprawę jakości życia mieszkańców okolic Ełku. Od 1866 r. stopniowo oddawano do użytku sieć kolei żelaznych (Ełk – Królewiec /1868/, Ełk – Wystruć /1878-79/), wprawdzie interesujący nas obszar otrzymał sieć kolejową znacznie później, to jednak pośredni wpływ kolei na sytuację gospodarczą terenu był coraz większy. Dynamicznie zaczęło rozwijać się szkolnictwo.

W czasie I wojny światowej tereny dzisiejszej gminy Kalinowo znalazły się na głównej linii frontu wschodniego. Wiele wsi zostało niemal doszczętnie zniszczonych. Ich odbudowa, z pomocą państwową, trwała wiele lat.

W latach między pierwszą a drugą wojną światową Lyck i okolice stały się modnym kierunkiem wyjazdów wypoczynkowych. We wsiach wznoszono zajazdy dla podróżnych. Dobra koniunktura trwała do wybuchu

II wojny światowej. W styczniu 1945 r. zarządzono ewakuację ludności, rozpoczynając tym samym wielką wędrówkę ludów. Później zaczęli licznie napływać „repatrianci" z Wileńszczyzny oraz innych, utraconych na rzecz ZSRR terenów dawnej Polski. Miasto i okolicę zasiedlali również przybysze z Polski centralnej oraz ludność ukraińska, przesiedlona przymusowo z południowo-wschodnich powiatów Polski w ramach akcji „Wisła". Jednocześnie od sierpnia 1946 r. rozpoczęła się akcja przesiedlania miejscowej ludności pochodzenia niemieckiego za Odrę. Ci z Mazurów, którzy nie chcieli się zgodzić na polski rodowód i spolszczenie nazwisk oraz imion, musieli emigrować. Z czasem, w kilku falach i z różnym natężeniem, doprowadziło to do prawie całkowitej emigracji elementu mazurskiego do powojennych (przeważnie zachodnich) Niemiec.

W ramach reformy administracyjnej 1975 roku zlikwidowano powiat ełcki, zaś tereny gminy Kalinowo włączono w obszar województwa suwalskiego, gdzie pozostawały do kolejnej reformy administracyjnej, która w 1999 r. przywróciła powiat ełcki, zlokalizowany w województwie warmińsko-mazurskim.

5.2.2. Budynki mieszkalne

Lokacje wsi mazurskich miały najczęściej miejsce w późnym średniowieczu, stąd też często mają charakter owalnic i wielodrożnic. Ponadto w południowej części regionu licznie występują wsie ulicówki. Tradycyjną formą zabudowy mazurskiej była szerokofrontowa chałupa z dwuspadowym dachem, zazwyczaj trójdzielna, z centralną sienią, chociaż zdarzały się także domy dwudzielne z sienią z boku. Relikty takiej zabudowy spotyka się obecnie bardzo rzadko, ze względu na upływ czasu, właściwości techniczne drewna i zniszczenia, szczególnie dotkliwe w czasie I wojny światowej. Odbudowa prowincji, w tym również doinwestowanie terenów przez które nie przetoczyły się niszczycielskie walki spowodowała radykalną zmianę krajobrazu kulturowego. Budownictwo drewniane w większości zastąpione zostało murowanym, wznoszonym według ściśle określonych zasad. Jeszcze później, w związku z akredytacją rozwoju nowych gospodarstw przez Republikę Weimarską, a później Rzeszę Niemiecką pojawiać się zaczęły obce rodzimej tradycji proste domy dla nowych osadników. Większość z nich powstała w latach 30. XX w. i od nazwiska promującego takowe działania nadprezydenta prowincji Prus Wschodnich – Ericha Kocha – nazywana była „kochówkami".

Na terenie gminy Kalinowo zachowało się wiele przykładów kompleksowo zachowanych zagród wiejskich: domów z towarzyszącymi im zabudowaniami gospodarczymi. Dominują układy oparte na planie prostokąta i kwadratu, tworzące wewnętrzne dziedzińce gospodarcze. W przypadku zabudowy ścisłego centrum wsi część domów wznoszono w układzie kalenicowym, część w układzie szerokoforntowym, zaś pozostałe z budynkami gospodarczymi (z reguły stodołą) od strony ulicy i domem

wewnątrz dziedzińca gospodarczego. Często też pojawiały się układy trzech budynków: stodoły i domu mieszkalnego w układzie kalenicowym do głównego traktu oraz stodołą w głębi podwórza, równolegle do osi komunikacyjnej. Rzadko napotyka się natomiast domy przylegające fasadą do głównego traktu, są to przeważnie budynki użyteczności publicznej – dawne szkoły, gospody.

Osobne zagadnienie stanowią układy kolonii rozsianych wśród pól uprawnych. Niektóre z nich oparte zostały w niewielkich odległościach o ten sam ciąg komunikacyjny, jednak przeważająca większość stanowi samotną zabudowę. Zawsze powielają one ten sam wzorzec: wszystkie założone zostały na planie prostokąta bądź kwadratu z fasadą domu mieszkalnego od strony podwórza wewnętrznego, rzadziej po stronie wewnętrznej.

Przeważa zabudowa mieszkalna otynkowana, z reguły jednokondygnacyjna (rzadko dwukondygnacyjna) z poddaszem użytkowym, bardzo rzadko z poddaszem mieszkalnym, pokryta dachem dwuspadowym o połaci od 40 do 50 stopni nachylenia. Mniej niż połowa domów otrzymała wertykalny akcent na osi fasady za sprawą facjaty, ryzalitu bądź wystawki. Prawdziwą rzadkością jest bardziej złożona dekoracja architektoniczna, którą zasadniczo stanowią jedyni gzymsy ponad pierwszą kondygnacją i proste opaski wokół otworów okiennych. Część domów posiada pięknie rzeźbioną snycerkę wiatrownic oraz stolarki okien poddasza użytkowego.

Jednym z najbardziej rozpowszechnionych typów domów na terenie gminy Kalinowo jest budynek jednokondygnacyjny na planie prostokąta ze ścianką kolankową kryjącą użytkowe poddasze, z reguły sprawujące funkcję stodoły i spichlerza (składowano w nim siano, również z uwagi na walory termiczne tego surowca w okresie zimowym). Odznaczał się regularnym rytmem otworów okiennych (również w partii ścianki kolankowej i ścianki szczytowej, kalenicowej), otworem drzwiowym na osi fasady oraz gzymsem międzykondygnacyjnym i opaskami otworów okiennych. Wiele pozostałych domów jest wariacją na temat tego podstawowego wzorca (ryzality, facjaty, wystawki na osi). Wewnątrz, w centralnej części domu znajdowała się izba kuchenna z piecem, do której przylegały piece kaflowe w pozostałych czterech izbach.

Drugą charakterystyczną grupę stanowią tzw. „kochówki" z okresu międzywojennego – niewielkie domki rolników i robotników leśnych. Kosztowały zaledwie 5000 marek będąc w zasięgu przeciętnego robotnika, jednak nie posiadały piwnic, toalet oraz łazienki. Wznoszone na planie zbliżonym do kwadratu, jednokondygnacyjne odznaczały się brakiem jakiegokolwiek detalu i dachem dwuspadowym o poderwanych połaciach.

5.2.3. Obiekty sakralne

Do obiektów sakralnych zaliczane są wszelkie budowle służące kultowi religijnemu. Na Mazurach, ze względu na specyfikę wyznaniową dawnych mieszkańców, są to głównie świątynie, dawniej ewangelickie, obecnie w większości rzymskokatolickie.

Architektura sakralna tworzy wyraźną i odrębną grupę zabytków Mazur. Charakterystyczne dla regionu są świątynie murowane. Wyraźną i liczną grupę stanowią ceglane kościoły gotyckie, budowane od połowy XIV do końca XVI w. Wyróżnia je stylowa i jednorodna forma oraz wysoki poziom warsztatu budowlanego. Na terenie gminy Kalinowo nie ma niestety obiektów o takiej metryce. Drugą grupę stanowią kościoły o cechach neoromańskich (Kalinowo) i neogotyckich (Pisanica, Prawdziska). Drewniane kościoły zachowały się na Mazurach jedynie w nielicznych przypadkach. Nie ma ich na terenie gminy Kalinowo.

5.2.4. Budynki użyteczności publicznej

Przez budynki użyteczności publicznej należy rozumieć obiekty przeznaczone na potrzeby administracyjne, wymiary sprawiedliwości, kultury, oświaty, nauki, wychowania, opieki zdrowotnej, obsługi finansowej, handlu, gastronomii i usług. Ruralistyczne osadnictwo terenu gminy Kalinowo spowodowało, że głównymi obiektami użyteczności publicznej są dawne zajazdy i budynki szkolne.

Zajazdy były bardzo popularnymi obiektami architektury wiejskiej pod koniec XIX i na początku XX w. Mniejsze tempo podróżowania powodowało, że potrzebne były miejsca nocowania podróżnych umożliwiające również zapewnienie opieki zwierzętom pociągowym. Obiekty te odznaczały się większymi gabarytami niż zabudowa mieszkalna, z reguły były dwukondygnacyjne, z rozbudowaną bryłą dzielącą całość na część mieszkalną i gospodarczą. Większość z nich po wojnie uległa przekształceniom i obecnie pełni funkcję budynków mieszkalnych, czasami wielorodzinnych.

Drugą grupą budowli użyteczności publicznych są szkoły wznoszone od drugiej połowy XIX w. Były to zespoły zabudowań składające się z budynku głównego z pomieszczeniami klasowymi oraz mieszkaniami nauczycieli oraz zabudowy gospodarczej wykorzystywanej przez nauczycieli. W gminie Kalinowo zachowały się liczne budynki dawnych szkół: Dorsze, Skrzypki, Stacze, Stożne, Sypitki. Powstały one pomiędzy końcem XIX w. a rokiem 1925. W większości odznaczają się rozbudowaną bryła i nawiązują w detalu architektonicznym do stylu neogotyckiego. Przeważająca część z nich pełni obecnie funkcje mieszkalne.

5.2.5. Zabytki techniki i przemysłowe

Na przełomie XIX i XX wieku w krajobrazie prowincji wschodniopruskiej pojawiły się budowle związane z rozwojem techniki i nowoczesnego przemysłu, przede wszystkim związanego z usługami na rzecz mieszkańców. Budowano wówczas gazownie, rzeźnie oraz zabudowania wodociągów i kanalizacji. W kolejnych latach dołączyły do nich zakłady energetyczne. Duża część tego typu budynków została zniszczona podczas II wojny światowej. Po odbudowie wiele z nich dalej było wykorzystywanych zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem. Dziś większość zespołów dawnej zabudowy przemysłu komunalnego już nie istnieje, a te, które się zachowały nie są wykorzystywane i w większości znajdują się w złym stanie technicznym. Wyjątkowe miejsce wśród zachowanych przykładów zajmuje młyn elektryczny z budynkiem gospodarczym oraz oborą i stodołą w Borzymach.

Obiekty związane z techniką i przemysłem funkcjonowały również w ramach gospodarstw folwarcznych. Należą do nich młyny, kuźnie, cegielnie, wiatraki. Większość z nich nie jest objęta ochroną konserwatorską i jest albo nieużytkowana, albo wykorzystywana niezgodnie ze swoim pierwotnym przeznaczeniem. Na ten drugi aspekt wpływ na oczywiście postęp techniczny i brak współczesnych potrzeb, które oferowały w przeszłości te obiekty.

5.2.6. Zabytkowe cmentarze

Pierwsze cmentarze historyczne zakładane były wokół świątyń. Ważne osoby chowano w kryptach kościelnych, pozostałych grzebano na terenie przykościelnym. Znane nam dzisiaj zabytkowe cmentarze, stanowiące element komponowanego krajobrazu, z zachowanymi nagrobkami oraz krzyżami i kwaterami nagrobnymi to świadectwo czasów najnowszych, głównie XIX i XX wieku.

Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego występują cmentarze wyznaniowe i wojenne**.**

W pierwszej grupie wyróżnić można:

- cmentarze rzymskokatolickie, związane z miejscowością parafialną, położone wokół kościoła lub na oddzielnej działce,
- cmentarze ewangelickie, wśród których odrębną grupa stanowią cmentarze rodowe powiązane z dawnym majątkiem ziemskim,
- cmentarze starowierców, występujące w obrębie kilku wsi zasiedlonych przez staroobrzędowców w XIX w. (rejon Wojnowa, Gałkowa, Kadzidłowa),
- cmentarze żydowskie, występujące w ośrodkach miejskich,
- cmentarze mennonickie z charakterystycznymi nagrobkami, występujące na Żuławach, częściowo włączonych w obszar województwa warmińsko-mazurskiego.

Drugą grupę, stanowią cmentarze wojenne, przede wszystkim cmentarze z I wojny światowej, zakładane głównie w latach 20. XX w., w wyniku planowej, państwowej akcji, nieliczne cmentarze z okresu II wojny światowej oraz pojedyncze mogiły, np. z okresu napoleońskiego.

Na terenie gminy Kalinowo większość stanowią cmentarze ewangelickie, w zdecydowanej większości nieczynne, będące miejscem spoczynku przedwojennych mieszkańców regionu. Na terenie gminy jest ich 69, przy czym na części z nich znajdują się kwatery lub groby wojenne z czasów I wojny światowej. Wojenne miejsca spoczynku stanowią drugą co do liczebności grupę obiektów zabytkowych na terenie gminy. Znajduje się tutaj 38 pierwszowojennych miejsc pochówku, w tym cmentarze wojenne, kwatery wojenne na cmentarzach ewangelickich oraz groby jednostkowe.

5.2.7. Zespoły dworsko-folwarczne

Wielka własność ziemska w Prusach zaczęła kształtować się w XIII w. Początkowo były to niewielkie majątki rycerskie, z rezydencjami o charakterze obronnym. Współcześnie ich pozostałością są relikty piwnic lub fragmentów murów wtopionych w późniejsze budowle. Szczególnym przykładem był zamek w Szymbarku, jedyna rezydencja mieszkalna o rodowodzie średniowiecznym zachowana do czasów najnowszych (spalony w 1946 r., obecnie zachowany w stanie ruiny). O wpływach renesansu na pruską architekturę rezydencjonalną wiemy niewiele. Budowlą o cechach renesansowych był dwór w Wilkowie Wielkim, który wybudował Ludwik Rauter oraz pałac w Galinach wzniesiony przez Botho Eulenburga. Rozkwit epoki baroku to koniec XVII i pierwsza połowa XVIII stulecia. Powstawały wówczas monumentalne założenia projektowane przez wybitnych architektów, przykładowo Drogosze, Słobity, Gładysze, Kamieniec, Arklity oraz budowle o skromniejszych i prostszych formach, które nawiązywały do ducha baroku klasycyzującego (np. Nakomiady, Galiny, Ponary, Dawidy, Karwiny).

Jednak najpowszechniejszym typem wiejskiej siedziby, który wykształcił się w Prusach w XVIII w. i przetrwał do końca prowincji był niewielki, parterowy, jednokondygnacyjny dwór, przykryty dachem czterospadowym lub naczółkowym, często wzbogacony o ryzalit, ganek bądź werandę. Był to najbardziej popularny wzorzec miejscowej architektury rezydencjonalnej. Przez cały XIX i XX w. powstawały wznoszone według tego schematu siedziby rodowe. Na terenie gminy Kalinowo do tego typu obiektów należą dwory w Golubiach, Pisanicy, Romotach i wsi Wysokie.

Znaczna część dworów nie przetrwała do dnia dzisiejszego. Wiele obiektów, pomimo uregulowanego stanu własności, nieremontowana i nieużytkowana, niszczeje i ulega degradacji. Podobnie wygląda sytuacja towarzyszącej dworom zabudowy folwarcznej. Wykorzystywana w okresie powojennym przez

Państwowe Gospodarstwa Rolne, w późniejszym okresie często nieużytkowana, jednak prawie zawsze nieremontowana, niszczeje.

Poważnym problemem w przypadku ochrony założeń dworsko-folwarcznych jest ich obecna struktura własnościowo-funkcjonalna. Zespoły, które wcześniej stanowiły integralną całość architektoniczno-krajobrazową, złożoną z rezydencji, obiektów folwarcznych i zieleni komponowanej, znajdujących się w ręku jednego właściciela, bardzo często funkcjonują obecnie jako odrębne jednostki. W takim wypadku możliwa jest ochrona pojedynczych obiektów architektury, jednak szans na ochronę pozbawione są całe zespoły wraz z ich walorami widokowo-kompozycyjnymi. Często prowadzi to do degradacji i niszczenia walorów zabytkowych i krajobrazowych tych zespołów.

5.2.8. Zespoły zieleni

Do zabytkowych zespołów zieleni na terenie gminy Kalinowo zaliczamy parki będące częścią założeń dworsko-folwarcznych oraz aleje przydrożne. Stan tych obiektów jest różny. Reliktowo zachowane są parki krajobrazowe w Mazurowie, Piętkach i Ryczywole; w lepszym stanie są parki w Golubiu, Przepiórkach, Romotach i Wysokiem. Zły stan zachowania tych założeń wynika z wielu dekad zaniedbań w czasach powojennych, gdy dawne zespoły folwarczne wykorzystywane były przez Państwowe Gospodarstwa Rolne. Parki pozostawały wówczas bez opieki, dziczały i były traktowane jako zasób drewna opałowego. Współcześnie, ich układy przestrzenne są słabo czytelne albo całkowicie zatarte.

Wzdłuż dróg gminy Kalinowo na początku XX w. sadzone były aleje przydrożne mające wiele funkcji gospodarczych i ochronnych. Znaczna część z nich przetrwała, jednak współcześnie są one zagrożone modernizacjami dróg i związanymi z tym wycinkami przydrożnych drzew. Na terenie gminy ochroną objętych jest siedem odcinków alei przydrożnych o wybitnych walorach krajobrazowych i zabytkowych.

5.2.9. Zabytki ruchome oraz zabytki w zbiorach muzealnych

W świetle obowiązujących przepisów zabytek ruchomy to przedmiot, jego części lub zespół, będący dziełem człowieka lub związany z jego działalnością i stanowiący świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Do rejestru zabytków zabytek ruchomy wpisuje się na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za

granicę. Centralną ewidencją zabytków ruchomych prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Zabytki ruchome na terenie gminy Kalinowo znajdują się w obiektach sakralnych, stanowiąc wyposażenie kościołów. Wykaz zabytków ruchomych z terenu gminy Kalinowo znajduje się w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Olsztynie. Ze względów bezpieczeństwa, szczegółowe wykazy zabytków ruchomych znajdujących się na terenie gminy mogą być udostępniane jedynie osobom upoważnionym.

Na terenie gminy Kalinowo nie działają muzea (zorganizowane lub w organizacji) figurujące z wykazie muzeuów prowadzonym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

5.2.10. Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny to „zabytek nieruchomy będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem".

Podziału zabytków archeologicznych (stanowisk archeologicznych) można dokonywać stosując różne kryteria, takie jak chronologia bądź funkcja. Z uwagi na problemy ochrony konserwatorskiej oraz wszelkiego rodzaju zagrożenia należy stosować podział na:

- stanowiska płaskie (cmentarzyska, osady, obozowiska) – jest to najtrudniejsza grupa stanowisk jeżeli chodzi o ich ochronę z uwagi chociażby na miejsce ich zalegania – przeważnie na obszarach podlegających różnym działaniom inwestycyjnym oraz działalności rolniczej;
- stanowiska o własnej formie terenowej (grodziska, strażnice, wały, kurhany, kopce). Są one przeważnie dobrze widoczne w terenie i znane lokalnym społecznościom. Mimo to również ten rodzaj stanowisk podlega działaniom destrukcyjnym;
- nawarstwienia kulturowe w obrębie starych miast, układów urbanistycznych i ruralistycznych.

Województwo warmińsko-mazurskie, jeżeli chodzi o formy zagrożenia jak też ich intensyfikację, nie odbiega w sposób zasadniczy od innych regionów. Oprócz naturalnej erozji podłoża glebowego, będącej czynnikiem praktycznie niezależnym od człowieka, występują zagrożenia, których człowiek jest głównym inicjatorem i jednocześnie sprawcą, a do których z pewnością należą: erozja i niszczenie stanowisk na skutek głębokiej orki na terenach rolniczych; działania inwestycyjne związane z budową i rozbudową współczesnej infrastruktury (systematyczne poszerzanie zabudowy zarówno w obrębie przestrzeni miejskich, jak też i wiejskich, budowa i modernizacja dróg, rozwój przemysłu i turystyki); coraz intensywniejszy i zakrojony na szeroką skalę proces nielegalnych poszukiwań z użyciem wykrywaczy

metalu, często o charakterze komercyjnym i kolekcjonerskim, powodujący w wielu wypadkach całkowite zniszczenia stanowisk do tej pory niezagrożonych; coraz intensywniejsza eksploatacja surowców naturalnych (żwiru, piasku, itp.), w niektórych przypadkach przebiegająca w sposób nielegalny.
Na terenie gminy Kalinowo znajduje 268 stanowisk archeologicznych o zróżnicowanej chronologii.
W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Aktualnie zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych w miastach są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych. Wysoki stopień zurbanizowania miasta nakazuje szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w jego obrębie.

5.2.11. Dziedzictwo niematerialne

Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest jedną z podstaw kształtowania tożsamości społeczeństwa, społeczności regionalnych i lokalnych oraz jednostek. Przetrwanie dziedzictwa niematerialnego jest warunkiem zachowania zróżnicowania kulturowego, szczególnie we współczesnym, globalizującym się panspołeczeństwie. Wartość niematerialnego dziedzictwa kulturowego dostrzeżona została przez UNESCO, które w 2003 r. uchwaliło Konwencję w sprawie ochrony tego dziedzictwa, opracowując jednocześnie jego spójną definicję:
„Niematerialne dziedzictwo kulturowe" oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami, oraz zasadom zrównoważonego rozwoju.
Niematerialne dziedzictwo kulturowe, w rozumieniu Konwencji UNESCO, przejawia się między innymi w następujących dziedzinach:
a) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;

b) sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne;

c) zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;

d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;

e) umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Wyodrębnione przez UNESCO dziedziny zostały po wejściu w życie Konwencji w naszym kraju w dniu 16 sierpnia 2011 r. przeformułowane przez Działający przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Zespół ds. Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego definiując polskie dziedzictwo niematerialne jako:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne,
- praktyki społeczno-kulturowe,
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata,
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Głównym składnikiem niematerialnego dziedzictwa kulturowego są przekazane nam przez przeszłe pokolenia nieuchwytne przejawy tego, co tworzy naszą grupową, narodową, etniczną bądź religijną tożsamość. Do zjawisk tych należą praktyki, wiedza, wyobrażenia, idee i wartości, umiejętności, przekazy, ale też związane z nimi przedmioty czy też miejsca. Wiedza na ten temat została nam przekazana przez naszych dziadków, rodziców, w szkole, w trakcie świąt i uroczystości.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest z jednej strony tradycyjne, z drugiej zaś współczesne i żywe, stanowiąc konglomerat odziedziczonych tradycji przeszłości, ale także współcześnie, twórczo przekształcanych praktyk, w których uczestniczymy jako przedstawiciele różnych grup społecznych i kulturowych. Zjawiska niematerialnego dziedzictwa kulturowego ewoluują w odpowiedzi na zmieniające się otoczenie stanowiąc ogniwo łączące naszą teraźniejszość z przeszłością naszych przodków i przyszłością naszych dzieci. Tak długo jak w żywych, zmieniających się przejawach dziedzictwa niematerialnego pozostanie ten sam rdzeń znaczeniowy kodujący nasz system wartości tak długo przetrwa nasza tożsamość.

Biorąc pod uwagę odmienność krajobrazową oraz uwarunkowania historyczne terenu województwa warmińsko-mazurskiego, został stworzony po 1945 r., obecnie uznawany już za tradycyjny, podział na trzy części. Pierwszy region to Powiśle, druga kraina to historyczna Warmia, trzecia to Mazury. Wydarzenia II wojny światowej stały się przyczyną wymiany ludności. Obecnie brak jest zwartych grup dawnych mieszkańców, którzy mogliby przedłużyć dawną bogatą kulturę niematerialną. Na ich miejsce napłynęli mieszkańcy Kresów Wschodnich, przede wszystkim z terenów Wileńszczyzny i

Grodzieńszczyzny. Południową część regionu w zwartych grupach zasiedlili mieszkańcy sąsiednich Kurpiów oraz północnego Mazowsza. W wyniku Akcji Wisła, przede wszystkim północne części regionu, zasiedliła ludność ukraińska, która została zmuszona do opuszczenia Polski południowo-wschodniej. Osiedleńcy przenieśli na Warmię i Mazury swoje zwyczaje i tradycje. Przy muzeach, ośrodkach i domach kultury skupiają się liczni twórcy ludowi oraz działają zespoły kultywujące tradycje ludowe. Działalność ta jest efektem zróżnicowania etnograficznego regionu. Według ogólnopolskiej bazy danych prowadzonych przez Stowarzyszenie Twórców Ludowych, na terenie Warmii i Mazur odnotowanych jest 430 twórców zajmujących się malarstwem, rzeźbą, ceramiką, kowalstwem, plecionkarstwem, haftem, koronkarstwem, tkactwem, krawiectwem, plastyką obrzędową. Dla kultywowania wartości kultury niematerialnej wnoszonej przez te grupy konieczne jest wsparcie działań prowadzonych przez różne placówki oraz stwarzanie warunków sprzyjających dalszemu rozwojowi. Konieczne jest zintensyfikowanie opieki i doradztwa merytorycznego nad funkcjonującymi na terenie województwa warmińsko-mazurskiego zespołami folklorystycznymi oraz twórcami ludowymi. Najistotniejsza jednak jest regularna opieka nad często ostatnimi świadkami dawnej tradycji subregionalnej.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Formami ochrony zabytków w Polsce są:

1) wpis do rejestru zabytków;

1 a) wpis na listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Obejmowanie ochroną prawną obiektów zabytkowych poprzez wpis do rejestru zabytków reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przy czym zgodnie z art. 140 oraz 142 w/w ustawy zachowują swoją ważność decyzje wydane na mocy przepisów obowiązujących przed 2003 rokiem, to jest rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 1928 r. Nr 29, poz. 265 z późn. zm.) oraz ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i muzeach (Dz. U. z 1962r. Nr 10, poz. 48 - z późn. zm.). Procedurę w sprawie wpisu do rejestru zabytków,

jak każdą inną sferę działania WUOZ, określają przepisy ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (j.t. Dz. U. z 2017 r., poz. 1257).

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego, bądź użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W przypadku współwłasności jako załącznik do wniosku wymagana jest pisemna zgoda wszystkich właścicieli wyrażona w przedmiotowej sprawie, decyduje to uznaniu jego skuteczności. Na podstawie art. 9 ust. 2 ustawy do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru. Wpisu otoczenia (nie będącego używając obrazowego określenia - zabytkiem samym w sobie) dokonuje się w celu umożliwienia skutecznej ochrony wartości widokowych zabytkowych obiektów oraz ich ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Bezwzględnie zgody właściciela wymaga wpisanie do rejestru zabytku ruchomego (art. 10 ust. 1). Jednakże, w myśl art. 10 ust. 2 ustawy wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Prawo do zgłaszania wniosku o wpis do rejestru zabytków mają także organizacje społeczne zajmujące się statutowo ochroną dziedzictwa i środowiska kulturowego. Jedynie w przypadku uznania wniosku za uzasadniony organ administracji publicznej wszczyna postępowanie z urzędu (art. 31 KPA).

W postępowaniu stroną jest każdy (osoba fizyczna i prawna), czyjego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie albo kto żąda czynności organu ze względu na swój interes prawny lub obowiązek (art. 28 KPA). Jako dowód w postępowaniu należy dopuścić wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem. W szczególności dowodem mogą być dokumenty, zeznania świadków, opinie biegłych oraz w odniesieniu do zabytków przede wszystkim - oględziny (art. 75 KPA). W przypadku braku wniesienia odwołania od decyzji (a zatem na podstawie ostatecznej i wykonalnej decyzji) dokonywany jest wpis do księgi rejestru zabytków. Rejestr prowadzony jest w formie odrębnych ksiąg, oznaczonych literami: A - dla zabytków nieruchomych, B - dla zabytków ruchomych, C - dla zabytków archeologicznych (ten ostatni dopiero od 2000 r.). Wpis do rejestru zabytków jest trwałą zmianą w charakterze nieruchomości, rodzącą określone prawa i obowiązki (por. art. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), z tego też względu powinien on być ujawniany również w katastrze nieruchomości oraz w księdze wieczystej. Czynność ta dokonywana jest na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków (zgodnie z art. 9 ust. 4 i 5 ustawy).

Artykuł 6 ust 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa co może być przedmiotem ochrony, ale nie zawiera katalogu obiektów, które mogą być wpisane do rejestru zabytków. Jest to wyliczenie przykładowe, a zawarte w tym artykule stwierdzenie w szczególności wskazuje wyraźnie na możliwość rozszerzającej interpretacji. Oznacza to, że przedmiotem wpisu może być każdy obiekt, istniejący w jakiejkolwiek formie fizycznie postrzegalnej. Nie można więc wpisać rzeczy, których istnienie jest przypuszczalne lub prawdopodobne, ale nie udowodnione, uwaga ta ma zasadnicze znaczenie dla postępowania w sprawie wpisu obiektów archeologicznych tzw. warstw kulturowych przed ich ujawnieniem w drodze wykopalisk. W myśl ust 2 w/w art. obowiązującej ustawy do rejestru zabytków ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nawy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej. Definicję legalną zabytku zawiera art. 3 pkt. 1 ustawy. Mówi ona, iż zabytek to ruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Powyżej cytowana definicja zawiera nieostre pojęcie wartości. Na rozumienie, iż musi to być wartość szczególna (ponadprzeciętna) wskazuje konieczność przedłożenia interesu społecznego nad - prawnie równorzędny - interes strony. Ustawa nie normuje również w sposób wystarczający pojęcia minionej epoki, którą potocznie wydaje się być wszystko co wydarzyło się przed naszym urodzeniem, a ściślej urodzeniem najstarszego żyjącego człowieka. Pomocna w tym przypadku jest definicja encyklopedyczna epoki mówiąca, iż terminem tym określa się okres obejmujący pewne stadium procesu dziejowego, związany z panowaniem określonych stosunków politycznych, gospodarczych, społecznych lub kulturalnych (Encyklopedia Powszechna, 1995). Zatem obecnie mamy możliwość uznania za zabytek obiekty powstałe do okresu socrealizmu włącznie. W odniesieniu do zabytków ruchomych, komentując art. 51 ustawy (ustalający potencjalnie rejestrowy wiek dla zabytku na nie mniej niż 50 lat dla obiektu techniki, a ściślej środka transportu i 50 - 150 lat dla pozostałych zabytków ruchomych) stwierdzić należy, iż w zasadzie nie dokonuje on przesunięcia granicy czasowej, stanowi jedynie w przypadku zaistnienia ściśle określonych okoliczności wymienionych w kolejnych punktach przepisu o braku konieczności uzyskania pozwolenia na wywóz za granicę dla niektórych obiektów zabytkowych lub posiadających cechy zabytku, a także nie zabytkowych lecz będących dobrami kultury współczesnej.

Na terenie gminy Kalinowo znajduje się 48 obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego (por. aneks 1). Pięć z nich nie istnieje:

- chata drewniana pod adresem Dorsze 9 (A-593 z 30.11.1966 r.);
- chata drewniana pod adresem Krzyżewo 11 (A-91 z 22.01.1953 r.);

- budynek gospodarczy drewniany pod adresem Krzyżewo 11 (A-25, A-26 z 22.01.1953 r.);
- chata drewniana pod adresem Krzyżewo 16 (A-92 z 22.01.1953 r.);
- chata drewniana pod adresem Zocie 8 (A-592 z 30.11.1966 r.).

jednak pozostają ujęte w gminnej ewidencji zabytków do czasu wykreślenia ich z rejestru decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Drugą formą prawnej ochrony zabytków w Polsce jest uznanie za pomnik historii. Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnym znaczeni dla kultury i narodu polskiego. Uznanie za pomnik historii ustanawiane jest przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Treść rozporządzenie powinna zawierać omówienie szczególnych cech zabytku świadczących o jego najwyższej wartości, określać jego granice oraz zawierać mapę z lokalizacją i otoczeniem.

Pomniki historii ustanawiane są w Polsce od 1994 r. Do dzisiaj status ten otrzymało 70 obiektów zabytkowych. Lista ta powiększana jest sukcesywnie z roku na rok. Za pomnik historii mogą zostać uznane różne kategorie obiektów zabytkowych takie jak obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Żaden z obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy Kalinowo nie został dotąd uznany za pomnik historii.

Trzecią formą ochrony prawnej zabytków w Polsce jest ustanowienie parku kulturowego. Zgodnie z brzmieniem przepisu artykułu 3 pkt. 14 i 16 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Powszechnie wiadomym jest, że wszelkie dzieła człowieka „dzieją się" na tle uwarunkowań przyrodniczych, bądź wyraźnie widocznych w przypadku krajobrazu otwartego czy wiejskiego – poza miastami i osadami, bądź występujących jako „elementy" w przypadku krajobrazu miasteczek czy miast. Ta zależność tworzy integralną strukturę przestrzenną, na którą składają się: płaszczyzny (lasy, łąki, grunty orne, zbiorniki wodne), ciągi (rzeki, strumienie, drogi, granice), i punkty (obiekty kulturowe i przyrodnicze). Stą też park kulturowy jest formą ochrony obejmującą określony obszar krajobrazu kulturowego oraz wyróżniające się krajobrazowo tereny z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Park kulturowy jest powoływany przez radę gminy / miasta po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Parki obejmujące obszary kilku dmin mogą być ustanawiane wspólnie przez

gminy bądź związek gmin. W uchwale powołującej park kulturowy zawiera się nazwę parku, sposób ochrony dziedzictwa kulturowego oraz opisuje zakazy i ograniczenia związane z prowadzeniem robót budowlanych, różnego rodzaju działalnością, w tym rolnicza i przemysłową, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych oraz umieszczania znaków niezwiązanych bezpośrednio z samym parkiem.

Na terenie gminy Kalinowo nie ustanowiono jak dotąd parku kulturowego.

Czwartą formą prawnej ochrony zabytków w Polsce jest ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy należy do jej zadań własnych (art. 3 ust 1. ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym). Realizacji tego zadania służą: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. W myśl tej ustawy, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się między innymi, „wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków", a opracowywanie projektów (….) studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jest projektowaniem zagospodarowania przestrzennego, w rozumieniu art. 2 ust. 3 oraz art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów.

Organy ochrony zabytków mają obowiązek wydania, ustawowo wymaganych, wniosków konserwatorskich do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Celem opracowania i wydania tych wniosków jest umożliwienie samorządom gminnym realizacji obowiązku wprowadzenia do opracowań planistycznych zasad ochrony wartości zabytkowych obiektów i obszarów w zakresie wymaganym dla właściwej ochrony i opieki nad zabytkami na obszarze objętym granicami opracowania. Równocześnie dla organu sporządzającego plan, na który ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym w art. 7 ust. 1 pkt 9 nakłada obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego , zagadnienia związane z ochroną i opieką nad zabytkami stanowią istotny obszar działania, a zapisy dotyczące ich rozstrzygnięcia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego posiadają rangę prawa miejscowego. Jest to szczególnie istotne ze względu na to, że dziedzictwo kulturowe i zabytki są nie tylko materialnymi i niematerialnymi śladami przeszłości, lecz także cennymi elementami krajobrazu kulturowego, przyczyniającymi się do

kształtowania atrakcyjnego, jedynego w swoim rodzaju, przyjaznego otoczenia człowieka, zachowania tożsamości lokalnej i więzi społecznych.

Ustanowienie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego obejmuje lokalne formy architektury, reprezentowane przez obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, kompozycje przestrzenne o walorach zabytkowych wyznaczaną w ustanowionych w planie streach ochrony konserwatorskiej, w tym obszarów o szczególnych walorach krajobrazowych, wykluczonych z lokalizacji inwestycji, które mogą mieć negatywny wpływ na krajobraz. Wyznaczone w planie strefy ochrony konserwatorskiej powinny obejmować przede wszystkim ochronę historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego, zespołu budowlanego, ekspozycji zabytku lub historycznej panoramy, krajobraz kulturowego, stanowiska archeologicznego i otoczenia zabytku.

Gmina Kalinowo posiada opracowane studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz 22 obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. We wszystkich tych dokumentach zawarte zostały odpowiednie zapisy dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kuturowego.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 22 ust 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków, prowadzonej przez organy samorządu terytorialnego, powinny być ujęte zabytki nieruchome: wpisane do rejestru zabytków, znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji oraz inne zabytki wyznaczone przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Ustawa stanowi zatem możliwość wyznaczenia przez organ samorządu zabytku nieruchomego przewidzianego do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, jednakże nakazuje aby dokonać tego w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Prowadzenie gminnej ewidencji zabytkow nie podlega ograniczeniom czasowym, gdyż obie wojewódzka i gminna - mają otwarty charakter**.** Zgodnie ze stanowiskiem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wyrażonym w piśmie z dnia 18 grudnia 2012 roku, zarówno założenie gminnej ewidencji, jak i wprowadzenie zmian w tejże, oznacza dla organu gminy konieczność wydawania stosownych zarządzeń. Przepisy prawa przewidują obowiązek informowania właścicieli i posiadaczy zabytków o ujęciu go w gminnej ewidencji zabytków. Oznacza to spełnienie zasady informowania obywateli o działaniach organów, które mają wpływ na ich prawa i obowiązki. Zarządzenia wójta dotyczące zmian wprowadzanych w gminnej ewidencji zabytków publikowane są w Biuletynie Informacji Publicznej.

W Polsce powojennej pierwsze prace inwentaryzacyjne zakrojone na szeroką skalę miały miejsce na przełomie lat 50. i 60. XX w. Powstała wówczas ewidencja obejmowała, w formie tzw. kart zielonych około 35 000 zabytków, podzielonych następnie na pięć grup 0 i od I do IV. W krótkim czasie zaniechano stosowania tej kontrowersyjnej klasyfikacji, mającej swe odzwierciedlenie w systemie dotacji prac konserwatorskich oraz pociągającej za sobą rozbiórki obiektów zaliczonych do grup niższych. W 1975 roku opracowano nowy wzór karty ewidencyjnej. Określana potocznie mianem karty białej obowiązuje, z pewnymi modyfikacjami, do dziś. Bardziej rozbudowane przez co czasochłonne działania ewidencyjne zostały uzupełnione tzw. kartami adresowymi. Przygotowywane w formie fiszek katalogowych miały umożliwić szybkie rozeznanie w zasobach zabytkowych i do dziś są często jedyną dokumentacją sporządzoną dla zabytku. Obok karty ewidencyjnej przyjętej dla zabytków architektury i budownictwa sporządzane są również ewidencje zabytkowych założeń zieleni i założeń cmentarnych, zespołów budowlanych i układów urbanistycznych, stanowisk archeologicznych (tzw. karta KEZA) oraz zabytków ruchomych, w tym zabytków techniki i instrumentów muzycznych. Sporządzane są zawsze w kilku egzemplarzach, a przynajmniej w dwóch: przechowywanym w archiwach urzędów konserwatorskich oraz archiwum Narodowego Instytut Dziedzictwa (NID). W myśl przepisów cząstkowe tj. wojewódzkie zbiory kart ewidencyjnych współtworzą centralną, ogólnokrajową ewidencję zabytków, której depozytariuszem jest NID (w imieniu Generalnego Konserwatora Zabytków).

Regulacje obecnie obowiązującego Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2019 poz. 1886) wprowadzają rozróżnienie dokumentacji ewidencyjnej dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków oraz dla zabytku nie wpisanego do rejestru zabytków, pomimo iż zbiory te w praktyce zazębiają się (przykładowo zabytek włączony do wojewódzkiej ewidencji może być wpisany do rejestru zabytków). Natomiast dokumentacja dla zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków nieruchomych wykonywana jest na zlecenie samorządu w formie karty adresowej zabytku.

Zbiór kart ewidencyjnych systematycznie powiększa się, jednocześnie część dokumentacji zyskuje walor wyłącznie archiwalny, gdyż wartości zabytkowe nie są niezmienne i mogą ulec znacznemu zmniejszeniu lub zostać utracone wraz z całkowitym zniszczeniem zabytku, jak i podważone wskutek nowych ustaleń naukowych. Tym samym, obowiązek umieszczenia zabytku włączonego do wojewódzkiej ewidencji zabytków w ewidencji gminnej winien być weryfikowany bieżącymi ustaleniami. Z kolei wyłączenie karty ewidencyjnej ze zbioru kart współtworzących wojewódzką ewidencję przechowywanych w archiwum

zakładowym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków jest wyłącznie czynnością materialno techniczną, będąca następstwem stwierdzenia całkowitego zdegradowania zabytku pod względem technicznym, potwierdzonego ekspertyzą, bądź daleko idących, samowolnych przekształceń skutkujących utratą wartości zabytkowych (artystycznych, historycznych lub naukowych).

Aktualnie obowiązująca gminna ewidencja zabytków gminy Kalinowo sporządzona została w 2017 r. Obejmuje ona wszystkie obiekty zabytkowe objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego oraz obiekty z wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także stanowiska archeologiczne.

Gminna ewidencja zabytków stanowi zbiór otwarty. W przyszłości możliwe będzie jej uzupełnienie poprzez włączenie do niej obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków decyzją Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub których karty ewidencyjne zostaną włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków zarządzeniem Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Kwestia wartościowania dziedzictwa kulturowego i zabytków jest rozważana przez specjalistów od wielu lat. Zagadnieniu temu poświęcono niezliczoną liczbę wystąpień, artykułów i publikacji, nie dochodząc do wiążących wniosków. W trakcie dyskusji wpracowano kilka schematów wartościowania zabytków, które w dalszym ciągu są dyskutowane. Najszerzej do tematu nadawania wartości obiektom zabytkowym podszedł M. T. Witwicki[2] proponując pięć kryteriów oceny:

1/ ocena wartości historycznej - autentyczność substancji, funkcji i formy; materialne odzwierciedlenie historii; wartość dokumentu historii;

2/ ocena wartości artystycznej - bogactwo form; wartości stylowe; wartości twórcze; rola w zespole; wartości estetyczne;

3/ ocena wartości naukowej - wartość świadka / dokumentu dziejów; wartość obiektu jako przedmiotu badań; wartość edukacyjna (dydaktyczna);

[2] M. T. Witwicki, *Kryteria oceny wartości zabytkowej obiektów architektury jako podstawa wpisu do rejestru zabytków*, Ochrona Zabytków, 2007, Nr 1.

4/ ocena wartości niematerialnych - wartość emocjonalna przeżyć religijnych; wartość tradycji historycznej; wartość symbolu; wartość emocji estetycznych;
5/ dodatkowe kryteria oceny - ocena stanu technicznego, ocena wartości użytkowej, wartość miejsca obiektu w regionie, wartości historyczne w świetle interesu społecznego.
Przywołane kryteria jako jedne z nielicznych uwzględniają nie tylko materialne aspekty wartościowania dziedzictwa, ale także wartości ulotne, jak emocje mieszkańców łączące się z konkretnymi obiektami.
Wartościowanie dziedzictwa i wskazywanie, które obiekty powinny zostać objęte ochroną prawną a które przez pozbawienie tej ochrony mogą być skazane na unicestwienie jest kwestią niezwykle trudną. Jak wskazują specjaliści NID, z analizy wpisów do rejestru zabytków, prowadzonej od wielu lat przez tę instytucję wynika, że zapisy tych decyzji w przeważającej liczbie nie odzwierciadlają i nie opisują jednoznacznie rzeczywistych wartości zabytku, przesądzających o objęciu go ochroną. Nieprecyzyjne opisy przedmiotu i zakresu ochrony, sporządzane przez kolejne dziesięciolecia w oparciu o zmienne kryteria oceny wartości zabytkowej, a niekiedy w ogóle nie wymieniające, co podlega ochronie, generują wiele problemów związanych z bieżącą działalnością konserwatorską. Dotykają one zarówno urzędów ochrony zabytków, które w zależności od indywidualnego podejścia wojewódzkiego konserwatora zabytków lub kierownika delegatury stosują różne kryteria ocen, a tym samym dyktują zróżnicowane zasady postępowania, jak i po stronie właścicieli i użytkowników zabytków, którzy wprawdzie na ogół dysponują decyzją o wpisie do rejestru zabytków, lecz często nie są świadomi wartości, jakie przedstawia zabytek i co faktycznie powinno podlegać prawnej ochronie.
W przeszłości, tuż po zakończeniu II wojny światowej, władze części polskich miast, wspierane przez specjalistów w zakresie ochrony zabytków stanęły przed zadaniem i koniecznością podjęcia decyzji w sprawie odbudowy miast, nie tylko domów, urzędów, fabryk i innych elementów infrastruktury, lecz także obiektów dziedzictwa kulturowego, które konstytuowały tożsamość mieszkańców. Najlepiej charakteryzują podjęte wówczas decyzje słowa Jana Zachwatowicza, architekta, profesora Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej:
„*...Poczucie odpowiedzialności wobec przyszłych pokoleń domaga się odbudowy tego, co nam zniszczono, odbudowy pełnej,* ***świadomej tragizmu popełnianego fałszu konserwatorskiego****... Sprawa zabytków jest podstawowym zagadnieniem społecznym — zagadnieniem kultury narodu. Nie możemy wobec nich stosować jednostronnie abstrakcyjnej teorii, musimy uwzględniać potrzeby dnia dzisiejszego*..”[3].
Kierując się dobrem nadrzędnym jakim jest tożsamość mieszkańców podjęto wówczas decyzję o rekonstrukcji wielu obiektów zabytkowych. Według zasad współcześnie stosowanych kryteriów

[3] J. Zachwatowicz, O polskiej szkole odbudowy i konserwacji zabytków, Ochrona Zabytków 34/1-2 (132-133), 1981, s. 8.

„dawności” i „oryginalności” substancji zabytkowej, obiekty te nie spełniałyby definicji zabytków. W tym przypadku najważniejsze stały się przesłanki niemierzalne, wartość emocjonalna oraz tradycji historycznej, a także symboliczna wartość tych obiektów jako sztandarowych zabytków miasta.

Mając świadomość wymienionych wyżej problemów, przy braku innych przesłanek powszechnie przyjmuje się, że największe znaczenie dla miasta, wsi czy regionu mają zabytki objęte ochroną prawną – pomniki historii lub obiekty wpisane do rejestru zabytków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Stan obecny i perspektywy ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze gminy Kalinowo podsumowane zostały w układzie słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń w tej dziedzinie. Analiza SWOT jest jednym z elementarnych narzędzi diagnostycznych opisujących stan obecny analizowananego obszaru. Składa się z opisu jego czterech elementów: mocnych i słabych stron – czyli pozytywnych i negatywnych warunków wewnętrznych oraz szans i zagrożeń – czyli pozytywnych i negatywnych uwarunkowań zewnętrznych. Prezentowana analiza stanowi podstawę do opracowania zasadniczych kierunków działania w zakresie opieki nad zabytkami gminy.

Tabela 1. Analiza SWOT dla terenu gminy Kalinowo

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
- atrakcyjna lokalizacja terenu gminy; - bliskość stolicy regionu, co przekłada się na zainteresowanie władz samorządowych rożnych szczebli; - dobrze utrzymane zabytkowe zespoły sakralne i zabytkowe cmentarze; - postrzeganie terenu gminy jako atrakcyjnego produktu turystycznego, zarówno dzięki substancji zabytkowej, jak też walorom krajobrazowym; - wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego regionu w kreowaniu produktów turystycznych; - uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych gminy; - pozytywne nastawienie władz gminy i regionu oraz mediów do zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym; - stosunkowo duża ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków; - funkcjonowanie gminnej ewidencji zabytków; - wyjątkowe obiekty zabytkowe charakterystyczne dla krajobrazu kulturowego Mazur – cmentarze wojenne z czasów I wojny światowej; - duży potencjał organizacji pozarządowych.	- nowa zabudowa nienawiązująca do pierwotnego układu zabudowy (brak harmonii); - średni lub zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych; - zaniedbania i brak elementarnego porządku w obrębie niektórych zabytkowych posesji, co obniża ich estetykę i pozytywny odbiór; - chęć unowocześniania „za wszelką cenę”, często z użyciem nowych technologii, które burzą estetykę obiektów zabytkowych i krajobrazu (plastikowa stolarka, blachodachówka itp.); - brak środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych.
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
- stała poprawa jakości środowiska naturalnego; - możliwości w pozyskiwaniu środków finansowych z różnych źródeł; - postępujący rozwój inicjatyw lokalnych organizacji pozarządowych mających w swym polu działania między innymi troskę o substancję zabytkową gminy;	- niestabilność i luki legislacyjne zarówno w sferze finansowej, jak też ochrony zasobów kulturowych; - nadmierna komercjalizacja w sferze zabytków; - zanikająca edukacja estetyczna na rzecz praktyczności przy zastosowaniu minimalnych nakładów finansowych; - częste jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: bądź poprzez pryzmat

- upowszechnianie edukacji nastawionej na poszanowanie zabytków i ich prawidłowa ochronę i atrakcyjne przekształcenia nie naruszające ich pierwotnego wyglądu; - funkcjonowanie zabytków w kontekście atrakcyjnego środowiska przyrodniczego; - dobrze rozmieszczone dominanty i subdominanty w układzie przestrzennym wsi; - korzystanie z pozytywnych doświadczeń innych miast i regionów; - wykorzystanie mediów w edukacji nastawionej na ochronę zabytków i krajobrazu; - poprawa dostępności komunikacyjnej terenu gminy zarówno w obrębie regionu, jak też w szerszym kontekście.	ich komercyjnego wykorzystania lub też jedynie jako zasobu historycznego; - wciąż niezadowalający stan usług towarzyszących turystyce; - dokonywanie podziałów i parcelacji obiektów i zespołów zabytkowych oraz ich otoczenia, uniemożliwiających korzystanie z obiektów zabytkowych; - niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków.

Źródło: opracowanie własne

7. Założenia programowe gminnego programu opieki nad zabytkami

W założeniach programowych i działaniach programu powinna zostać uwzględniona specyfika gminy Kalinowo wynikająca z jej położenia, historii, przemian społecznych i gospodarczych. Wspieranie rozwoju gminy z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego powinno być podstawą obecnych i przyszłych działań, tak aby teren gminy był miejscem atrakcyjnym i przyjaznym, zarówno dla mieszkańców jak i przyjezdnych.

Założeniami programu opieki nad zabytkami są:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;
- uwzględnienie problemów ochrony zabytków w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego problematyki historycznego sąsiedztwa i form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i ruralistycznymi na terenie gminy;
- skuteczne stosowanie i wykorzystywanie form prawnej ochrony zabytków;
- wdrażanie instrumentów finansowych prowadzących do skutecznej poprawy stanu zabytków.

7.1. Priorytety programu opieki

Sprawowanie opieki nad zabytkami przez władze samorządowe różni się od działań podejmowanych przez indywidualnych właścicieli zabytków lub społecznych opiekunów zabytków. Przede wszystkim istniejące uwarunkowania prawne dają możliwość kreowania polityki gminnej w stosunku do obiektów zabytkowych i uprawniają organy samorządowe do podejmowania działań o odmiennym charakterze niż typowa dla właścicieli troska o utrzymanie obiektów zabytkowych w jak najlepszym stanie. Władze samorządowe ze względu na prawny obowiązek ochrony wartości społecznie istotnych posiada instrumenty prawne umożliwiające budowanie i poszerzanie świadomości społecznej dotyczącej ochrony i opieki nad lokalnym dziedzictwem kulturowym. Ponadto poprzez prowadzone działania ma możliwość wskazywania kierunków rozwoju w stosunku podmiotów prywatnych posiadających obiekty zabytkowe i kreowania polityki promocyjnej budującej wizerunek i prestiż gminy jako miejsca atrakcyjnego turystycznie, nasyconego dziedzictwem kulturowym o indywidualnym i unikalnych charakterze. Wobec

powyższego objęcie należytą opieką zabytków stanowi jeden z istotnych aspektów działalności lokalnego samorządu.

Na potrzeby gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Kalinowo na lata 2024-2027 wyznacza się trzy podstawowe priorytety, które poprzez realizowane w ich ramach działania wypełniają cele ustawowe dla opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami. Są to:

Priorytet I

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

Priorytet II

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet III

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości mieszkańców

7.2. Kierunki działań programu opieki

W ramach **Priorytetu I** ustalono trzy kierunki działań związanych z:

- zahamowaniem procesu degradacji zabytków i doprowadzeniem do poprawy ich stanu zachowania,
- wspieraniem inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- podejmowaniem współpracy z właścicielami zabytków położonymi na terenie gminy.

W ramach **Priorytetu II** ustalono trzy kierunki działań związanych z:

- realizowaniem zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy,
- budowaniem zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego,
- rozszerzeniem zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.

W ramach **Priorytetu III** ustalono cztery kierunki działań związanych z:

- opracowanie dokumentacji zasobów dziedzictwa kulturowego gminy oraz monitorowanie ich stanu zachowania,
- umożliwieniem jak najszerszego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy,
- rozwojem edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy Kalinowo.

7.3. Zadania programu opieki

Priorytet I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy	
Kierunki działań	**Zadania**
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa ich stanu zachowania	1. Przeprowadzenie prac renowacyjnych - Renowacja cmentarza ewangelickiego w Borzymach - Renowacja cmentarza wojennego z czasów I wojny światowej, położonego w obrębie muru kościelnego w Pisanicy - Renowacja cmentarza ewangelickiego (tzw. starego) z mogiłą wojenną z czasów I wojny światowej w Kalinowie - Renowacja cmentarza ewangelickiego (tzw. nowego) z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej w Kalinowie - Konserwacja elewacji i pierwotnej neogotyckiej posadzki kościoła pw. Matki Bożej Królowej Polski w Pisanicy - Renowacja zabytkowego muru otaczającego kościół parafialny p.w. Matki Bożej Królowej Polski w Pisanicy - Renowacja cmentarza ewangelickiego w Prawdziskach - Renowacja Kościoła Parafii Rzymskokatolickiej pw. Wniebowzięcia NMP w Kalinowie - Renowacja zespołu dwóch cmentarzy ewangelickich w Skomętnie Wielkim 2. Dalsze dążenie do pozyskiwania środków zewnętrznych na renowację zabytków stanowiących własność gminy 2. Prowadzenie prac konserwatorskich i remontowych w obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy 3. Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych będących własnością gminy 4. Współpraca władz gminnych ze związkami wyznaniowymi będącymi właścicielami i zarządcami zabytków sakralnych, umożliwiająca wspieranie ich działań przy podejmowaniu niezbędnych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych
Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami	1. Stosowanie 50% zwolnień od podatku od nieruchomości w odniesieniu do budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (zgodnie z art. 7 ust 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991r. o podatkach i opłatach lokalnych

	2. Współpraca z organizacjami pozarządowymi, mająca na celu realizację zadań ważnych dla społeczności lokalnej związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami 3. Współpraca organizacyjna i merytoryczna z organizatorami zbiórek publicznych przeznaczonych na ratowanie zabytkowych pomników nagrobnych na cmentarzach
Podejmowanie współpracy z właścicielami zabytków położonymi na terenie gminy	1. Udostępnianie za pośrednictwem gminnej strony internetowej informacji dotyczących możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, ułatwiających właścicielom i zarządcom obiektów zabytkowych terminowe i prawidłowe składanie stosownych wniosków związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami 2. Doradztwo dla właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych w zakresie możliwości pozyskania środków finansowanych na działania przy obiektach zabytkowych
Priorytet II **Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**	
Kierunki działań	**Zadania**
Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy	1. Przyjęcie przez Radę Gminy gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Kalinowo na lata 2024-2027 oraz okresowe monitorowanie jego realizacji 2. Prowadzenie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomych gminy Kalinowo 3. Zawieranie w umowach sprzedaży, dzierżawy zabytków nieruchomych warunków nakładających obowiązek przeprowadzenia prac konserwatorskich 4. Coroczna aktualizacja planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych gminy Kalinowo sporządzonego na podstawie otrzymanych aktualizacji od właścicieli lub zarządców obiektów zabytkowych
Budowanie zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	1. Uwzględnianie ochrony zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, zasad ochrony odnoszących się do stref ochrony konserwatorskiej, w tym stref występowania zabytków archeologicznych oraz zasad ochrony odnoszących się do stref ochrony przyrody w opracowywanych dla terenu gminy dokumentach studialnych dotyczących polityki przestrzennej - np. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, w dokumentach mających charakter prawa miejscowego np. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, a ponadto w decyzjach o warunkach zabudowy

Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	1. Dążenie do uzupełniania gminnej ewidencji zabytków o obiekty dziedzictwa kulturowego pozostające dotychczas poza ochroną prawną, a także aktualizowanie zasobów tego typu obiektów w oparciu o dane uzyskane w wyniku przeprowadzonych prac naukowo-badawczych 2. Dążenie do objęcia ochroną prawną wartościowych obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy poprzez występowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych, w celu zapewnienia tym obszarom i obiektom pełnej ochrony prawnej
Priorytet III **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości mieszkańców**	
Kierunki działań	**Zadania**
Opracowanie dokumentacji zasobów dziedzictwa kulturowego gminy oraz monitorowanie ich stanu zachowania	1. Stałe prowadzenie monitoringu i weryfikacji gminnej ewidencji zabytków nieruchomych, z zastosowaniem komputerowej bazy danych 2. Aktualizacja mapy dziedzictwa kulturowego gminy z naniesioną lokalizacją obiektów i obszarów chronionych oraz stref ochrony stanowisk archeologicznych, systematycznie uaktualnianą, na podstawie informacji własnych oraz uzyskiwanych od WKZ 3. Finansowanie inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych, stanowiących właściwość gminy
Umożliwienie jak najszerszego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	1. Zamieszczenie na stronie internetowej gminy gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Kalinowo lata 2024-2027 2. Udostępnienie i systematyczna aktualizacji na stronie internetowej gminy wykazu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków 3. Systematyczne zamieszczanie na stronie internetowej gminy informacji dotyczących historii i dziedzictwa kulturowego 4. Systematyczne aktualizowanie danych dotyczących obiektów zabytkowych w gminnym systemie informacji przestrzennej 5. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w celu opracowywania zasobów i prezentacji dziedzictwa kulturowego gminy
Rozwój edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy	1. Organizowanie i wspieranie działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym gminy 2. Realizacja zadań w dziedzinie edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego za pośrednictwem samorządowych instytucji kultury 3. Współdziałanie z organizatorami ogólnodostępnych przedsięwzięć (konferencje, sesje popularno-naukowe, rajdy) popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz potrzebę jego ochrony

	4. Wspieranie wydawnictw naukowych i popularno-naukowych dotyczących materialnego i niematerialnego dziedzictwa historyczno-kulturowego i tradycji gminy 5. Popularyzacja dobrych praktyk w zakresie realizacji działań przy obiektach zabytkowych i zagospodarowania obszarów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo 7. Propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami oraz współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków działającymi na terenie gminy

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Przyjmuje się, że realizacja zadań, poprzez działania wskazane w niniejszym programie możliwa będzie dzięki zastosowaniu następujących instrumentów:

- **prawnych,** polegających na uwzględnianiu zapisów niniejszego programu przy tworzeniu innych dokumentów prawa miejscowego;
- **finansowych**, polegających na finansowaniu wszelkich działań zawartych w programie w większej części z budżetu gminy, przy czym prace konserwatorskie przy obiektach należących do osób prywatnych, będą wymagały zaangażowania środków prywatnych,
- **koordynacji**, oznaczających współdziałanie w zakresie realizacji celów programu z zainteresowanymi organizacjami pozarządowymi i osobami fizycznymi,
- **społecznych**, co oznacza, że program skierowany jest do odbiorcy masowego poprzez wszelkie działania edukacyjne i promocyjne,
- **kontrolnych**, polegających na egzekwowaniu zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną oraz walce z samowolami budowlanymi na zabytkach.

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania.

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podstawą sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomych spoczywa na wójcie (art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami prowadzona jest gminna ewidencja zabytków gminy Kalinowo. Ewidencja zabytków prowadzona jest przez wójta gminy w formie kart adresowych. Ewidencja obejmuje zabytki nieruchome historyczne oraz karty adresowe stanowisk archeologicznych. Dla zabytków tych na kartach adresowych podawane są następujące

informacje: adres, rodzaj zabytku, opis obiektu, chronologia, sposób ochrony oraz dokumentacja fotograficzna.

Aktualizacja i uzupełnianie ewidencji zabytków polega na:

1) dokonaniu przeglądu w terenie z częstotliwością raz na cztery lata obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków w celu weryfikacji obiektów pod kątem stanu estetycznego;
2) wykonaniu dokumentacji fotograficznej w razie zmiany stanu zachowania obiektu zabytkowego;
3) uzupełnieniu kart adresowych gminnej ewidencji zabytków o uzyskane w trakcie przeglądu dane merytoryczne i dokumentację fotograficzną.

Określenie stanów technicznych obiektów polega na:

1) nawiązaniu współpracy z organem nadzoru budowlanego w celu ustalenia stanu technicznego obiektów zinwentaryzowanych w gminnej ewidencji zabytków;
2) uwzględnianie wniosków i opinii w sprawie dalszej kwalifikacji obiektów do gminnej ewidencji zabytków;
3) określeniu niezbędnych prac rewitalizacyjnych obiektów i szacunkowej wartości ich przeprowadzenia.

Bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków polega na wprowadzaniu do ewidencji zabytków zmian wynikających z rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów.

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z realizacji programu wójt gminy Kalinowo sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy Kalinowo. Sprawozdanie o którym mowa będzie sporządzone w pierwszym kwartale po upływie dwóch lat od uchwalenia przez Radę Gminy niniejszego programu.

Prace nad kolejnym programem opieki nad zabytkami powinny być zainicjowane na trzy miesiące przed zakończeniem okresu czteroletniego obowiązywania programu. Dwuletnia ocena realizacji programu zawarta w sprawozdaniu będzie służyła ewaluacji programu. Zmiany w programie wymagają uchwały Rady Gminy Kalinowo.

Przy ocenie realizacji oraz efektów wprowadzenie gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Kalinowo na lata 2024-2027 przyjmuje się następujące kryteria oceny (wskaźniki):

W ramach **priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy**:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów,
- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom,
- liczba i wartość dofinansowań udzielonych właścicielom i użytkownikom zabytków z przeznaczeniem na remonty i modernizacje,
- liczba i wartość zastosowanych zwolnień od podatku od nieruchomości w odniesieniu do budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków,
- zakres i skala współpracy z organizacjami pozarządowymi,

Dodatkowo wymagana będzie charakterystyka opisowa osiągniętych rezultatów, do których niemożliwe jest zastosowanie wskaźników.

W ramach **priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**:

- wysokość dorocznych środków finansowych przeznaczonych w budżecie gminy na realizację zadań własnych samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- liczba kontroli właściwego oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym Konwencji Haskiej,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych.

Dodatkowo wymagana będzie charakterystyka opisowa osiągniętych rezultatów, do których niemożliwe jest zastosowanie wskaźników.

W ramach **priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości mieszkańców**

- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych i imprez z zakresu turystyki kulturowej gminy,
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
- liczba opracowanych, wydanych wydawnictw naukowych i popularno-naukowych na temat dziedzictwa kulturowego gminy,
- liczba działań edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy skierowanych do mieszkańców i gości.

Dodatkowo wymagana będzie charakterystyka opisowa osiągniętych rezultatów, do których niemożliwe jest zastosowanie wskaźników.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce może odbywać się z różnych źródeł. Podstawowe to:

Źródła publiczne: krajowe

- budżet państwa – m.in. środki w ramach programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Administracji i Cyfryzacji, Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- budżety jednostek samorządu terytorialnego – m.in. dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, dotacje inwestycyjne dla instytucji kultury podległych jednostce samorządu terytorialnego, jeżeli są to obiekty wpisane do rejestru zabytków; dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

Źródła publiczne: zagraniczne

- fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe, m.in.: Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.

Źródła prywatne:

- osób fizycznych – składki i zbiórki publiczne na określony cel;
- osób prawnych;
- organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
- kościelnych osób prawnych.

10.1. Źródła publiczne. Środki krajowe.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce może być finansowana z różnych źródeł, w tym w szczególności w ramach krajowych środków publicznych. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dopuszcza możliwość udzielania dotacji z budżetu państwa przez dysponentów jego części przeznaczonej na kulturę zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim. Odpowiednio dotacje udzielane są, w drodze ogłaszanych konkursów, przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

10.1.1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020". Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów cząstkowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego". Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

Aplikowanie w programach odbywa się na zasadzie konkursu, w ramach którego składa się wnioski w dwóch terminach:

I nabór – do dnia 31 października lub 30 listopada każdego roku,

II nabór – do dnia 31 marca każdego roku, o ile środki finansowe w danym programie bądź priorytecie nie zostaną wyczerpanie w I naborze.

Projekty dotyczące ochrony i promocji dziedzictwa narodowego zostały zgrupowane w programie „Dziedzictwo kulturowe", którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Edycja 2014 tego programu składa się z pięciu priorytetów:

„OCHRONA ZABYTKÓW"

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony będzie na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoświatowym, jak

lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to jednakże wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznej interwencji. Istotnym elementem branym pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie podejmowanie przez nich w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu, będące wyrazem troski i dbałości o dziedzictwo. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach programu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;

2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);

3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);

4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Instytucja zarządzająca:
Departament Ochrony Zabytków,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa
http://bip.mkidn.gov.pl/pages/departamenty-i-biura/departament-ochrony-zabytkow.php

„WSPIERANIE DZIAŁAŃ MUZEALNYCH"

Strategicznym celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych.

Główny nacisk w ramach programu zostaje położony na projekty kompleksowe, charakteryzujące się wysoką wartością merytoryczną oraz nowatorskimi rozwiązaniami aranżacyjnymi, dopełnionymi umiejętnie wykorzystanymi elementami multimedialnymi. Finansowane w ramach programu zadania konserwatorskie powinny być realizowane w zgodzie z dobrymi praktykami w zakresie opracowywania i ewidencjonowania zbiorów, przy czym szczególnie istotne jest wspieranie działań, które prowadzić będą do zachowania lub przywrócenia stanu właściwego obiektom zagrożonym nieodwracalnym uszkodzeniem. Z kolei projekty wydawnicze, prócz wysokiej wartości prezentowanych treści, powinny wyróżniać się oryginalną i spójną koncepcją graficzną. Zasadniczym celem programu jest wspieranie zadań o charakterze niekomercyjnym. Program umożliwia też wsparcia dla zadań, które wysoką wartość merytoryczną łączą z potencjałem komercyjnym – pod warunkiem, że wsparcie mieści się w dopuszczalnych limitach pomocy publicznej. Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu przewidziana jest możliwość finansowania zadań w trybie dwuletnim, a suma tych dofinansowań może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy i wykonawcy gwarantują realizację założonych celów merytorycznych. Istotnym elementem branym pod uwagę przy ocenie potencjału podmiotów będzie ich doświadczenie, zgodność procedur działania ze standardami rekomendowanymi przez ministerstwo, a także umiejętność nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być umocnienie muzeów oraz innych podmiotów działających w tym obszarze jako ważnych centrów kultury, dzięki którym świadomość historyczna i tożsamość kulturowa obywateli staje się kluczowym elementem kształtującym współczesną przestrzeń społeczną. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:
Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,
ul. Goraszewska 7, 02-910 Warszawa
http://nimoz.pl/

„KULTURA LUDOWA I TRADYCYJNA"

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. Biorąc pod uwagę fakt, że czynnikiem wpływającym na skuteczną realizację projektów

o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu wprowadza się możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe kierowane będzie przede wszystkim do zadań konstruowanych w oparciu o różnorodne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują stabilność działania i realizację podjętych celów merytorycznych. Istotnym elementem branym pod uwagę przy ocenie potencjału organizatorów będzie ich doświadczenie oraz umiejętność pozyskiwania znaczących środków na realizację zadania, a także zdolność do nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmacniania tożsamości i budowania poczucia dumy z przejawów lokalnych i regionalnych kultur. Zakres podejmowanych działań jest zgodny z założeniami Konwencji UNESCO z 2003 roku. Głównym celem tego trybu dofinansowania jest wspieranie procesu transmisji w obrębie danej wspólnoty kulturowej, przejawiającego się w bezpośrednim przekazie wiedzy, umiejętności, funkcji – ze szczególnym naciskiem na ich unikatowość, bądź zagrożenie zanikiem. Istotnym jest przy tym czynnik in situ – przekaz winien odbywać się pomiędzy osobami wywodzącymi się z tej samej wspólnoty i kultury lokalnej, bądź możliwie najbliższej. Sposób przekazywania powinien odbywać się w jak najbardziej naturalny sposób, z uwzględnieniem lokalnie rozwijających się technik i sposobów transmisji, będących integralną częścią tradycji. O dofinansowanie mogą ubiegać się także przedstawiciele mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych, których kultura lokalna stanowi integralną część niematerialnego dziedzictwa kulturowego Polski. Najbardziej pożądanym efektem programu ma być wypracowanie wzorców ochrony oraz twórczego inspirowania się elementami kultur tradycyjnych zarówno w wymiarze materialnym jak i niematerialnym, z uwzględnieniem społecznego kontekstu funkcjonowania.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie zadań mających na celu wspieranie przedsięwzięć związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, przemianami ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczegółowy zakres kwalifikujących się zadań oraz limity finansowe warunkujące uzyskanie dofinasowania określa załącznik do regulaminu. Z programu wyłączone są zadania dofinansowane w ramach innych programów ministra oraz programów

objętych finansowaniem ze środków budżetu państwa realizowanych przez państwowe instytucje kultury jako zadanie własne.

O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: 1)samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; 2) organizacje pozarządowe; 3) podmioty prowadzące działalność gospodarczą: 4) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne

Instytucja zarządzająca:
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Narodowych Instytucji Kultury,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17,
00-071 Warszawa

„OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH"

Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka. Stąd zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym) lub służące planowaniu dalszych badań wykopaliskowych. Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów programu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie

dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane w ramach programu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, program umożliwia finansowanie zadań w trybie dwuletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych. Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równolegle działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Szczegółowy zakres kwalifikujących się zadań oraz limity finansowe warunkujące uzyskanie dofinasowania określa załącznik do regulaminu. Z programu wyłączone są zadania dofinansowane w ramach innych programów ministra oraz programów objętych finansowaniem ze środków budżetu państwa realizowanych przez państwowe instytucje kultury jako zadanie własne.

O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: 1) samorządowe instytucje kultury; 2)państwowe instytucje kultury; 3)organizacje pozarządowe; 4)publiczne uczelnie akademickie; 5)niepubliczne uczelnie akademickie; 6)podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Instytucja zarządzająca:
Narodowy Instytut Dziedzictwa,
ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
http://www.nid.pl

„GROBY I CMENTARZE WOJENNE W KRAJU”

Strategicznym celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem. Realizacja ustawowych zadań Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego służy podtrzymywaniu i rozpowszechnianiu tradycji narodowej i państwowej. Celem programu jest otoczenie grobów i cmentarzy wojennych w kraju opieką polegającą na :

- prowadzeniu robót budowlanych, prac remontowych, konserwatorskich i restauratorskich;
- zabezpieczeniu i utrzymaniu w jak najlepszym stanie;
- prowadzeniu badań archeologicznych i prac poszukiwawczych;
- prowadzeniu prac związanych z urządzeniem grobu/kwatery/cmentarza wojennego;
- dokumentowaniu i prowadzeniu badań naukowych;
- popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy.

Promowane jest:

- obejmowanie opieką obiektów, których stan zachowania wymaga podjęcia niezwłocznego działania;
- opieka nad grobami i cmentar zami wojennymi o wyjątkowej wartości historycznej;
- nadanie lub przywrócenie odpowiedniej rangi obiektom grobownictwa wojennego;
- wykorzystanie nowoczesnych metod badań, edukacji, i promocji;
- zaangażowanie w opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jak największej liczby różnych podmiotów;
- stosowanie, w ramach obowiązujących przepisów prawa, rozwiązań sprzyjających lepszej ochronie prawnej grobów i cmentarzy wojennych.

Instytucja zarządzająca:
Departament Dziedzictwa Kulturowego MKiDN
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa

10.1.2. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997

r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43 budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w dziale 758 – różne rozliczenia, w rozdziale 75822 – Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych – obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane między innymi na na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

O przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego instytucje wyznaniowe mogą się ubiegać na realizację następujących zadań:

1. konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo. tj.

a) ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane zgodnie z którą ilekroć w ustawie jest mowa o remoncie należy przez to rozumieć wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, a niestanowiących bieżącej konserwacji, przy czym dopuszcza się stosowanie wyrobów budowlanych innych niż użyto w stanie pierwotnym (art. 3 pkt. 8),

b) ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zgodnie z którą użyte w ww. ustawie określenia oznaczają:

- zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1),
- prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań (art. 3 pkt 6).

c) w aktualnym ustawodawstwie brak jest legalnej definicji „obiektu sakralnego” oraz „obiektu kościelnego”, dlatego na potrzeby udzielenia dotacji z Funduszu Kościelnego przyjmuje się, że:
- obiekty sakralne - są te miejsca, w których stale i systematycznie zbierają się wierni danej religii (wyznania) dla wzięcia udziału w nabożeństwach i innych zorganizowanych formach uprawiania kultu religijnego (vide wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 17 czerwca 1991 r., sygn. akt II SA 391/91),
- obiekty kościelne – są to inne obiekty należące do kościelnych osób prawnych, które, co do zasady, stanowią „budynki towarzyszące" obiektom sakralnym, przez które, na gruncie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 2013, poz. 1169, z późn. zm.) rozumie się „położone w sąsiedztwie obiektów sakralnych: budynki stanowiące mieszkanie proboszcza lub rektora i kancelarię parafialną lub kancelarię rektora (plebanię), budynki stanowiące mieszkanie wikariuszy (wikariatkę), budynki stanowiące mieszkanie pracowników świeckich parafii lub rektoratu (organistówkę), budynki punktu katechetycznego i budynki domu zakonnego związanego z duszpasterstwem w tym obiekcie sakralnym albo świadczeniem w nim pomocy.”.

Dotacje przeznaczane są, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

10.1.3. Wojewódzki Konserwator Zabytków

Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków, działając z upoważnienia ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (j.t. Dz. U. 2017, poz. 1086 z późn. zm.) ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego, pozostających w jego dyspozycji.

Dotacja może być udzielona na dofinansowanie:

1) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków:

a) wymagających wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,

b) niewymagających wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;

2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja) po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót, określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne na:

1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;

2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;

3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;

4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;

5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;

6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;

7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;

8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;

10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;

11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;

12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;

13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;

14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej. 3. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. 4. Jeżeli zabytek, o którym mowa w ust. 1, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.
5. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.
6. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest dołączyć informację na ten temat wraz z uzasadnieniem, w którym zostanie opisana wyjątkowa wartość historyczna, artystyczna lub naukowa zabytku albo też informację o konieczności przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych oraz innych dokumentów potwierdzających konieczność niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie potraktowany, jako wniosek o udzielenie dotacji w wysokości określonej zgodnie z §1 ust.3.
7. Łączna wysokość dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i wojewódzkiego konserwatora zabytków nie może przekraczać wysokości dofinansowania określonej w ust. 3-5.

10.1.4. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Ustawodawca w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewidział też możliwość dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków ze środków jednostek samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez organy stanowiące tych jednostek. Dotyczy to samorządów wszystkich szczebli.

W każdym przypadku o dotację może ubiegać się, w drodze corocznie ogłaszanego konkursu, każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie planowanych prac lub robót budowlanych tylko przy zabytkach wpisanych do rejestru, które mieszczą się w katalogu wskazanym w w/w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Na szczeblu wojewódzkim**,** co roku w budżecie województwa Marszałka Warmińsko-Mazurskiego zabezpieczane są środki finansowe przeznaczone na udzielenie dotacji na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Ponadto w ramach sprawowanego mecenatu zarówno przez samorząd województwa, jak i gminny, udzielane są, w drodze corocznie ogłaszanych konkursów ofert, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

10.2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne.

Możliwość finansowania ochrony zabytków została włączona do działań współfinansowanych środkami finansowymi Unii Europejskiej. Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło wiele nowych możliwości związanych z realizacją projektów z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Fundusze europejskie, tj. fundusze strukturalne, programy wspólnotowe oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy umożliwiły realizację wielu ciekawych inicjatyw, zarówno tych o charakterze infrastrukturalnym, jak i przedsięwzięć artystycznych.

Działania związane z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego mogą być dofinansowywane z dwóch zasadniczych źródeł:

I. Fundusze Unii Europejskiej

1. Fundusze strukturalne i Fundusz Spójności:

3. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014–2020,

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy

10.3.Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

10.3.1. Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Projekty związane z ochroną zabytków mogą być również finansowane z różnego rodzaju funduszy, powołanych do realizacji zadań w innych dziedzinach. Wśród nich należy wymienić Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie, który w ramach priorytetowych działań wspiera prace leczniczo-pielęgnacyjne przy drzewach i krzewach, a w szczególności – pomnikach przyrody oraz parkach. Warto podkreślić, że działania na rzecz ochrony zabytkowych parków i ogrodów oraz inicjowanie szczegółowych prac badawczych w tych obiektach prowadzone są także z ramienia Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W ramach wieloletniej współpracy, w zakresie wspierania procesu rewaloryzacji najbardziej prestiżowych historycznych założeń ogrodowych, pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, powstała Lista zabytkowych założeń ogrodowych, których właściciele i użytkownicy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków Funduszu. Lista składa się z części stałej „Listy najcenniejszych zabytkowych założeń ogrodowych Polski" i części ruchomej, ustalanej w cyklu trzyletnim „Listy preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej". Na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl opisana została szczegółowa procedura aktualizacji w/w listy.

Środki Wojewódzkiego Funduszu (a także Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) mogą być przeznaczone m.in. na: edukację ekologiczną oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia związane z ochroną przyrody, w tym urządzanie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków, dofinansowywanie działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela pomocy finansowej w formie pożyczek, dotacji, dopłaty do oprocentowania kredytów i pożyczek zaciąganych w bankach komercyjnych.

O pomoc ze środków WFOŚiGW w Olsztynie ubiegać się mogą zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe. Finansowanie zadań związanych z ochroną zabytków zagwarantowano w Priorytecie: Ochrona przyrody i krajobrazu. Dotacja oraz dofinansowanie w formie przekazania środków państwowym jednostkom budżetowym mogą być przyznawane do wysokości 99% całkowitego kosztu zadania z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu obejmujące prace rewitalizacyjne realizowane na terenach objętych ochroną lub w

stosunku do obiektów poddanych pod ochronę, ujętych w rejestrze albo ewidencji, zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

10.3.2. Narodowe Centrum Nauki

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach mogą być również dofinansowane przez na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki ze środków pozostających w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki.

10.3.3. Europejskie Dni Dziedzictwa

Europejskie Dni Dziedzictwa to największy w Europie projekt społeczny i edukacyjny, najważniejsze święto zabytków kultury Starego Kontynentu. Ich idea narodziła się w 1985 r. w Granadzie w Hiszpanii podczas II Konferencji Rady Europy. Wówczas po raz pierwszy bezpłatnie udostępniono zwiedzającym obiekty, do których dostęp dotychczas był ograniczony. Inicjatywa cieszyła się tak dużym zainteresowaniem, że w 1991 r. zainspirowała Radę Europy do ustanowienia Europejskich Dni Dziedzictwa. Głównym celem Europejskich Dni Dziedzictwa jest promowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz przypominanie o wspólnych korzeniach kultury europejskiej. Imprezy skierowane są do bardzo szerokiej i różnorodnej grupy odbiorców, co nadaje im wymiar uniwersalny. W obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa uczestniczą wszystkie państwa, członkowie Rady Europy, w tym Polska, która włączyła się do tej akcji w 1993 r. Co roku we wrześniu organizatorzy udostępniają do zwiedzania szerokiej publiczności zabytki i miejsca kultury, przygotowują festyny, jarmarki, imprezy plenerowe, inscenizacje, turnieje rycerskie, wystawy, odczyty naukowe, konkursy, spotkania z twórcami kultury i wiele innych imprez o różnorodnym charakterze, skierowanych do różnych grup społecznych i wiekowych. Dzięki temu obywatele państw uczestniczących w EDD mają doskonałą okazję do poznania dorobku kulturowego regionu, który zamieszkują.

10.3.4. Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków.

Podmiotem realizującym procedurę konkursową, podobnie jak wyżej omówione Europejskie Dni Dziedzictwa jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs, skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowi źródła finansowania zabytków, jednak warto o nim wspomnieć, bowiem jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

10.4. Pozostałe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

fundusze fundacji krajowych, m.in. Fundacja im. Stefana Batorego (www.batory.org.pl), Fundacja Kronenberga (www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index);

fundusze europejskie, m.in. Programy Europejskiej Fundacji Kultury (www.eurocult.org), Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (www.efrwp.pl);

fundusze międzynarodowe, m.in. Fundusze Wyszehradzkie (www.visegradfund.org), Szwajcarska Fundacja dla Kultury Pro Helvetia (www.prohelvetia.pl), Fundacja Współpracy Polsko–Niemieckiej (www.fwpn.org.pl), Polsko–Amerykańska Fundacja Wolności (www.pafw.pl);

fundusze organizacji międzynarodowych, m.in. Europa Nostra wręcza nagrody za utrzymywanie i restaurację obiektów kulturowych w krajach europejskich (www.europanostra.org).

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku.

W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zdaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Kalinowo;

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy.

Gmina jako właściciel zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi tj. utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych władze gminy powinny dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów i gości zachęcał do dłuższych pobytów w regionie.

Mechanizmem sprzyjającym takim działaniom może być zapewnienie środków finansowych na dotacje celowe na prace przy zabytkach, które udzielane są właścicielom i zarządcom. Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane mogą być przyznane w wysokości do 100% nakładów koniecznych, które obejmują:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Formą pomocy finansowej gminy dla właścicieli obiektów zabytkowych może być również system ulg podatkowych - poprzez stosowanie zwolnień od podatku od nieruchomości w odniesieniu do budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (zgodnie z art. 7 ust 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych.

Inną formą wspierania opieki nad zabytkami oraz upowszechniania dziedzictwa kulturowego gminy mogą być także stypendia artystyczne przyznawane osobom działającym na rzecz opieki nad zabytkami oraz otwarte konkursy ofert na realizację zadań publicznych z dziedzinie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

Aneks 1. Wykaz obiektów zabytkowych z terenu gminy Kalinowo objętych ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATOWANIE	NR REJESTRU ZABYTKÓW
1.	Borzymy, dz. geod. nr 144/2	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 r.	A-2906 z 29.08.1989 r.
2.	Borzymy, dz. geod. nr 157/2	cmentarz ewangelicki, dawny z mogiłami wojennymi z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2874 z 30.08.1989 r.
3.	Długie, dz. geod. nr 38	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej (1374)	1914 – 1915 r..	A-3028 z 22.03.1990 r.
4.	Dorsze, dz. geod. nr 81	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 – 1915 r.	A-2610 z 11.01.1989 r.
5.	Dorsze 9	chałupa drewniana *Budynek zabytkowy nie istnieje; pozostaje w GEZ do czasu wykreślenia z rejestru zabytków*	---	A-593 z 30.11.1966 r.
6.	Dudki, dz. geod. nr 25	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 – 1915 r.	A-2877 z 30.08.1989 r.
7.	Dudki, dz. geod. nr 67	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 – 1915 r.	A-2876 z 30.08.1989 r.
8.	Dudki, dz. geod. nr 40 (obręb Grądzkie Ełckie)	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 – 1915 r.	A-2875 z 30.08.1989 r.
9.	Golubie 8, dz. geod. nr 184	dwór murowany w zespole dworsko-folwarcznym wraz z otaczającymi pozostałościami założenia zieleni (szpalery, aleja)	1894 r.	A-1394 z 7.06.1982 r.

10.	Golubka, dz. geod. nr 219	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	początek XX wieku	A-3027 z 22.03.1990 r.
11.	Grądzkie Ełckie, dz. geod. nr 198/6	cmentarz ewangelicki, dawny z cmentarzem wojennym z czasów I wojny światowej	koniec XIX w.	A-2865 z 29.08.1989 r.
12.	Grądzkie Ełckie, dz. geod. nr 47	wiata na przystanku kolei wąskotorowej	1939-1945	A-3194 z 30.09.1991 r. (dec. Ełcka Kolei Dojazdowa)
13.	Kalinowo, ul. Mazurska, dz. geod. nr 103	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki p.w. Wniebowzięcia NMP	1924 r.	A-3260 z 2.01.1992 r.
14.	Kalinowo, ul. Konopnickiej, dz. geod. nr 150	cmentarz ewangelicki (stary) z mogiłą wojenną z czasów I wojny światowej	1. połowa XIX w.	A-2864 z 29.08.1989 r.
15.	Kalinowo, ul. Konopnickiej, dz. geod. nr 198	cmentarz ewangelicki (nowy) z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2863 z 29.08.1989 r.
16.	Kalinowo ul. Konopnickiej 11, dz. geod. nr 211	budynek pomocniczy przy nieistniejącym dworcu kolei wąskotorowej, ob. budynek mieszkalny	1913 r.	A-3194 z 30.09.1991 r. (dec. Ełcka Kolei Dojazdowa)
17.	Koleśniki, dz. geod. nr 247, 248	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	początek XX w.	A-2866 z 29.08.1989 r.
18.	Krzyżewo, dz. geod. nr 124	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	A-2856 z 28.08.1989 r.
19.	Krzyżewo, dz. geod. nr 123	cmentarz ewangelicki z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2860 z 28.08.1989 r.
20.	Krzyżewo 11	chata mazurska *(budynek nie istnieje, pozostanie w GEZ do*	---	A-91 z 22.01.1953 r.

		czasu wykreślenia go z rejestru zabytków)		
21.	Krzyżewo 11	budynek gospodarczy, drewniany *(budynek nie istnieje, pozostanie w GEZ do czasu wykreślenia go z rejestru zabytków*)	---	A-25, A-26 z 22.01.1953 r.
22.	Krzyżewo 16	chata mazurska *(budynek nie istnieje, pozostanie w GEZ do czasu wykreślenia go z rejestru zabytków*)	---	A-92 z 22.01.1953 r.
23.	Laski Wielkie, dz. geod. nr 46/1	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	A-3043 z 8.05.1990 r.
24.	Makosieje, dz. geod. nr 257	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 r.	A-3026 z 22.03.1990 r.
25.	Marcinowo, dz. geod. nr 196	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	A-3025 z 22.03.1990 r.
26.	Maże, dz. geod. nr 149	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2861 z 28.08.1998 r.
27.	Milewo, dz. geod. nr 66	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	A-2854 z 28.08.1989 r.
28.	Milewo, dz. geod. nr 124	cmentarz ewangelicki, dawny	koniec XIX w.	A-2843 z 28.08.1989 r.
29.	Milewo, dz. geod. nr 135	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2855 z 28.08.1989 r.
30.	Piętki, dz. geod. nr 54	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	A-3031 z 22.03.1990 r.
31.	Piętki, dz. geod. nr 646	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	początek XX w.	A-3024 z 22.03.1990 r.
32.	Piętki, dz. geod. nr 70	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	koniec lat 20-tych XX w.	A-3030 z 22.03.1990 r.

33.	Pisanica, dz. geod. nr 32/3	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki p.w. Matki Boskiej Królowej Polski i św. Stanisława Kostki	1894 r.	A-2967 z 15.12.1989 r.
34.	Pisanica, dz. geod. nr 32/3	kwatera wojenna z czasów I wojny światowej na cmentarzu przykościelnym	1914 r.	A-3228 z 26.11.1991 r.
35.	Romanowo, dz. geod. nr 74	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	lata 20. XX w.	A-2871 z 29.08.1989 r.
36.	Romanowo, dz. geod. nr 134/2 (d. Ryczywół)	cmentarz wojenny czasów I wojny światowej	lata 20. XX w.	A-3023 z 29.08.1989 r.
37.	Romanowo, dz. geod. nr 134/2	cmentarz ewangelicki, dawny	1. połowa XIX w.	A-2870 z 29.08.1989 r.
38.	Romoty, dz. geod. nr 36	cmentarz ewangelicki, dawny z mogiłą wojenną z czasów I wojny światowej	1. ćwierć XIX w.	A-2868 z 29.08.1989 r.
39.	Romoty, dz. geod. nr 4/2	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	koniec 2. dekady XX w.	A-3233 z 27.11.1991 r.
40.	Skomętno Wielkie, dz. geod. nr 113	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2872 z 29.08.1989 r.
41.	Skomętno Wielkie, dz. geod. nr 60	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	początek XX w.	A-2869 z 29.08.1989 r.
42.	Stożne, dz. geod. nr 130	cmentarz ewangelicki z kwaterą z czasów I wojny światowej	koniec XIX w.	A-2862 z 29.08.1989 r.
43.	Stożne, dz. geod. nr 76	cmentarz ewangelicki, dawny	koniec XIX w.	A-2867 z 29.08.1989 r.
44.	Turowo, dz. geod. nr 217	cmentarz ewangelicki z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-3029 z 22.03.1990 r.

45.	Turowo 1, dz. geod. nr 166	budynek stacyjny kolei wąskotorowej	1913 r., 1950 r.	A-3194 z 30.09.1991 r. (dec. Ełcka Kolej Dojazdowa)
46.	Wysokie, dz. geod. nr 67, 68 i 69	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	początek XX w.	A-2873 z 29.08.1989 r.
47.	Zanie, dz. geod. nr 185	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	koniec XIX w.	A-3032 z 22.03.1990 r.
48.	Zocie 8	chałupa mazurska *(budynek nie istnieje, pozostanie w GEZ do czasu wykreślenia go z rejestru zabytków*)	---	A-592 z 30.11.1966 r.

Aneks 2. Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Kalinowo

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATOWANIE	NR REJESTRU ZABYTKÓW
1.	Borzymy, dz. geod. nr 144/2	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 r.	A-2906 z 29.08.1989 r.
2.	Borzymy, dz. geod. nr 157/2	cmentarz ewangelicki, dawny z mogiłami wojennymi z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2874 z 30.08.1989 r.
3.	Borzymy, dz. geod. nr 142	cmentarz ewangelicki, dawny (rodzinny)	połowa XIX w.	---
4.	Borzymy 21, dz. geod. nr 155/4	młyn elektryczny, murowany z budynkiem gospodarczym, murowanym w zespole młyńskim	połowa XIX w.	---
5.	Borzymy 21, dz. geod. nr 155/4	obora murowana w zespole młyńskim	połowa XIX w.	---
6.	Borzymy 21, dz. geod. nr 155/4	stodoła drewniana w zespole młyńskim	połowa XIX w.	---
7.	Borzymy, dz. geod. nr 217/8	relikty założenia zieleni	2. połowa XIX w.	---
8.	Długie, dz. geod. nr 38	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej (1374)	1914 – 1915 r..	A-3028 z 22.03.1990 r.
9.	Długie, dz. geod. nr 199 (obręb Grądzkie Ełckie)	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914-1915 r.	---
10.	Długie, dz. geod. nr 37	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	---
11.	Długie, dz. geod. nr 91	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
12.	Długie 10, dz. geod. nr 74/1 i 77	budynek mieszkalny, murowany	pomiędzy 1915 a 1925 r.	---
13.	Długie 11, dz. geod. nr 126/12	budynek mieszkalny, murowany	pomiędzy 1915 a 1925 r.	---

14.	Dorsze, dz. geod. nr 81	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 – 1915 r.	A-2610 z 11.01.1989 r.
15.	Dorsze 1, dz. geod. nr 37/1	budynek szkoły, murowany	lata 20.-30. XX w.	---
16.	Dorsze, dz. geod. nr 37/1	budynek gospodarczy, murowano-drewniany w zespole szkoły	lata 20.-30. XX w.	---
17.	Dorsze 9	chałupa drewniana *Budynek zabytkowy nie istnieje; pozostaje w GEZ do czasu wykreślenia z rejestru zabytków*	---	A-593 z 30.11.1966 r.
18.	Dudki, dz. geod. nr 25	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 – 1915 r.	A-2877 z 30.08.1989 r.
19.	Dudki, dz. geod. nr 67	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 – 1915 r.	A-2876 z 30.08.1989 r.
20.	Dudki, dz. geod. nr 40 (obręb Grądzkie Ełckie)	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 – 1915 r.	A-2875 z 30.08.1989 r.
21.	Dudki, dz. geod. nr 102	mogiła wojenna żołnierzy armii rosyjskiej z czasów I wojny światowej	1914 – 1915 r.	---
22.	Dudki, dz. geod. nr 10	cmentarz ewangelicki, dawny, rodowy (rodziny Saborowskich) z mogiłami wojennymi z czasów I wojny światowej	koniec XIX w.	---
23.	Dudki, dz. geod. nr 107	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
24.	Ginie, dz. geod. nr 103	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
25.	Golubie, dz. geod. nr 141	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	---
26.	Golubie, dz. geod. nr 211	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	---
27.	Golubie 6, dz. geod. nr 185	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---

28.	Golubie 8, dz. geod. nr 184	dwór murowany w zespole dworsko-folwarcznym wraz z otaczającymi pozostałościami założenia zieleni (szpalery, aleja)	1894 r.	A-1394 z 7.06.1982 r.
29.	Golubie, dz. geod. nr 183 i 184	park krajobrazowy w zespole dworsko-folwarcznym	2. połowa XIX w.	---
30.	Golubka, dz. geod. nr 219	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	początek XX wieku	A-3027 z 22.03.1990 r.
31.	Golubka, dz. geod. nr 97	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	---
32.	Grądzkie Ełckie, dz. geod. nr 198/6	cmentarz ewangelicki, dawny z cmentarzem wojennym z czasów I wojny światowej	koniec XIX w.	A-2865 z 29.08.1989 r.
33.	Grądzkie Ełckie, dz. geod. nr 89/9	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
34.	Grądzkie Ełckie, dz. geod. nr 153	cmentarz ewangelicki, dawny	przełom XIX i XX w.	---
35.	Grądzkie Ełckie, dz. geod. nr 47	wiata na przystanku kolei wąskotorowej	1939-1945	A-3194 z 30.09.1991 r. (dec. Ełcka Kolei Dojazdowa)
36.	Grądzkie Ełckie 6, dz. geod. nr 138	budynek mieszkalny, murowany	1916 – 1918 r.	---
37.	Iwaśki, dz. geod. nr 625	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
38.	Iwaśki, dz. geod. nr 275	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
39.	Kalinowo, ul. Mazurska, dz. geod. nr 103	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki p.w. Wniebowzięcia NMP	1924 r.	A-3260 z 2.01.1992 r.
40.	Kalinowo, ul. Mazurska, dz. geod. nr 103	cmentarz przykościelny	XV w.	---

41.	Kalinowo, ul. Mazurska 1, dz. geod. nr 104	plebania murowana	2. połowa XIX w.	---
42.	Kalinowo, ul. Kajki 5, dz. geod. nr 139/1 i 140	budynek mieszkalny, murowany	przełom XIX i XX w.	---
43.	Kalinowo, dz. geod. 1, 2/1 i 6/1	cmentarz komunalny	1976-77 r.	---
44.	Kalinowo, ul. Konopnickiej, dz. geod. nr 150	cmentarz ewangelicki (stary) z mogiłą wojenną z czasów I wojny światowej	1. połowa XIX w.	A-2864 z 29.08.1989 r.
45.	Kalinowo, ul. Konopnickiej, dz. geod. nr 198	cmentarz ewangelicki (nowy) z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2863 z 29.08.1989 r.
46.	Kalinowo ul. Konopnickiej 11, dz. geod. nr 211	budynek pomocniczy przy nieistniejącym dworcu kolei wąskotorowej, ob. budynek mieszkalny	1913 r.	A-3194 z 30.09.1991 r. (dec. Ełcka Kolei Dojazdowa)
47.	Koleśniki, dz. geod. nr 247, 248	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	początek XX w.	A-2866 z 29.08.1989 r.
48.	Koleśniki, dz. geod. nr 65	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	---
49.	Koleśniki, dz. geod. nr 66, 67	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
50.	Koleśniki, dz. geod. nr 171	cmentarz ewangelicki, dawny	okres międzywojenny	---
51.	Krzyżewo, dz. geod. nr 124	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	A-2856 z 28.08.1989 r.
52.	Krzyżewo, dz. geod. nr 123	cmentarz ewangelicki z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2860 z 28.08.1989 r.
53.	Krzyżewo 11	chata mazurska *(budynek nie istnieje, pozostanie w GEZ do*	---	A-91 z 22.01.1953 r.

		czasu wykreślenia go z rejestru zabytków)		
54.	Krzyżewo 11	budynek gospodarczy, drewniany *(budynek nie istnieje, pozostanie w GEZ do czasu wykreślenia go z rejestru zabytków*)	---	A-25, A-26 z 22.01.1953 r.
55.	Krzyżewo 16	chata mazurska *(budynek nie istnieje, pozostanie w GEZ do czasu wykreślenia go z rejestru zabytków*)	---	A-92 z 22.01.1953 r.
56.	Kulesze, dz. geod. nr 61	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
57.	Laski Wielkie, dz. geod. nr 46/1	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	A-3043 z 8.05.1990 r.
58.	Lisewo, dz. geod. nr 63	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	---
59.	Łoje, dz. geod. nr 103	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	---
60.	Makosieje, dz. geod. nr 257	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 r.	A-3026 z 22.03.1990 r.
61.	Makosieje, dz. geod. nr 257	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	---
62.	Makosieje 3, dz. geod. nr 127	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
63.	Marcinowo, dz. geod. nr 196	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	A-3025 z 22.03.1990 r.
64.	Marcinowo, dz. geod. nr 28	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
65.	Marcinowo, dz. geod. nr 72	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
66.	Mazurowo, dz. geod. nr 46	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
67.	Mazurowo 10, dz. geod. nr 56/5	budynek mieszkalny, murowano-drewniany	ok. 1930 r.	---
68.	Mazurowo, dz. geod. nr 1/2	relikty zieleni – pozostałości parku krajobrazowego w	początek XX w.	---

		zespole dworsko-folwarcznym		
69.	Maże, dz. geod. nr 149	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2861 z 28.08.1998 r.
70.	Maże, dz. geod. nr 80	cmentarz ewangelicki, dawny	1. połowa XIX w.	---
71.	Mikołajki, dz. geod. nr 25	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
72.	Milewo, dz. geod. nr 66	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	A-2854 z 28.08.1989 r.
73.	Milewo, dz. geod. nr 124	cmentarz ewangelicki, dawny	koniec XIX w.	A-2843 z 28.08.1989 r.
74.	Milewo, dz. geod. nr 135	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2855 z 28.08.1989 r.
75.	Piętki, dz. geod. nr 54	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	A-3031 z 22.03.1990 r.
76.	Piętki, dz. geod. nr 646	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	początek XX w.	A-3024 z 22.03.1990 r.
77.	Piętki, dz. geod. nr 646	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
78.	Piętki, dz. geod. nr 70	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	koniec lat 20-tych XX w.	A-3030 z 22.03.1990 r.
79.	Piętki, dz. geod. nr 156 i 157	relikty zieleni – pozostałości parku krajobrazowego w zespole dworsko-folwarcznym	początek XX w.	---
80.	Pisanica, dz. geod. nr 32/3	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki p.w. Matki Boskiej Królowej Polski i św. Stanisława Kostki	1894 r.	A-2967 z 15.12.1989 r.
81.	Pisanica, dz. geod. nr 32/3	kwatera wojenna z czasów I wojny	1914 r.	A-3228 z 26.11.1991 r.

		światowej na cmentarzu przykościelnym		
82.	Pisanica, dz. geod. nr 32/3	mogiła pastora Teodora Kamińskiego na cmentarzu przykościelnym	1924 r.	---
83.	Pisanica, dz. geod. nr 31/3	cmentarz ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki	2. połowa XIX w.	---
84.	Pisanica, dz. geod. nr 73	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
85.	Pisanica 31, dz. geod. nr 136 i 137/1	dwór murowany	początek XX w.	---
86.	Prawdziska, dz. geod. nr 45	kościół parafialny p.w. św. Andrzeja Apostoła	1918-1921 r.	---
87.	Prawdziska, dz. geod. nr 45	budynek gospodarczy w zespole sakralnym	1918-1921 r.	---
88.	Prawdziska, dz. geod. nr 98	miejsce po kościele ewangelickim, plebanii i cmentarzu przykościelnym	---	---
89.	Prawdziska, dz. geod. nr 66	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	---
90.	Prawdziska, dz. geod. nr 29	cmentarz ewangelicki, ob. komunalny	2. połowa XIX w.	---
91.	Prawdziska 7, dz. geod. nr 84/1 i 84/2	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.	---
92.	Przepiórki, dz. geod. nr 161 (obręb Stożne)	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
93.	Przepiórki, dz. geod. nr 150 (obręb Stożne)	park krajobrazowy w zespole dworsko-folwarcznym (nieistniejącym)	koniec XIX lub początek XX w.	---
94.	Romanowo, dz. geod. nr 74	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	lata 20. XX w.	A-2871 z 29.08.1989 r.

95.	Romanowo, dz. geod. nr 134/2 (d. Ryczywół)	cmentarz wojenny czasów I wojny światowej	lata 20. XX w.	A-3023 z 29.08.1989 r.
96.	Romanowo, dz. geod. nr 134/2	cmentarz ewangelicki, dawny	1. połowa XIX w.	A-2870 z 29.08.1989 r.
97.	Romanowo 5, dz. geod. nr 19/2 i 16	kaplica ewangelicka, obecnie budynek mieszkalny	koniec XIX lub początek XX w.	---
98.	Romoty 10, dz. geod. nr 32/2	dwór w zespole dworsko-folwarcznym	koniec XIX w.	---
99.	Romoty, dz. geod. nr 32/2	park krajobrazowy w zespole dworsko-folwarcznym	koniec XIX w.	---
100.	Romoty, dz. geod. nr 36	cmentarz ewangelicki, dawny z mogiłą wojenną z czasów I wojny światowej	1. ćwierć XIX w.	A-2868 z 29.08.1989 r.
101.	Romoty, dz. geod. nr 4/2	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	koniec 2. dekady XX w.	A-3233 z 27.11.1991 r.
102.	Ryczywół, dz. geod. nr 138/27	relikty zieleni – pozostałości parku krajobrazowego w zespole dworsko-folwarcznym	początek XX w.	---
103.	Skomętno Wielkie, dz. geod. nr 113	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-2872 z 29.08.1989 r.
104.	Skomętno Wielkie, dz. geod. nr 60	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	początek XX w.	A-2869 z 29.08.1989 r.
105.	Skrzypki, dz. geod. nr 31	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
106.	Skrzypki 14, dz. geod. nr 118	budynek szkoły, murowany	lata 20. – 30. XX w.	---
107.	Stacze, dz. geod. nr 252/9	mogiła wojenna z czasów I wojny światowej	1914 r.	---
108.	Stacze, dz. geod. nr 250/6	cmentarz ewangelicki, dawny	koniec XIX w.	---

109.	Stacze 5, dz. geod. nr 135	budynek szkoły, murowany	początek XX w.	---
110.	Stacze 5, dz. geod. nr 135	budynek murowano-drewniany w zespole szkolnym	początek XX w.	---
111.	Stare Cimochy, dz. geod. nr 8	cmentarz ewangelicki z kwaterą z czasów I wojny światowej	koniec XIX w.	---
112.	Stożne, dz. geod. nr 130	cmentarz ewangelicki z kwaterą z czasów I wojny światowej	koniec XIX w.	A-2862 z 29.08.1989 r.
113.	Stożne, dz. geod. nr 76	cmentarz ewangelicki, dawny	koniec XIX w.	A-2867 z 29.08.1989 r.
114.	Stożne, dz. geod. nr 131	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
115.	Stożne, dz. geod. nr 3/1	krzyż w miejscu śmierci osoby cywilnej (miejsce pamięci)	1945 r.	---
116.	Stożne 24, dz. geod. nr 75	budynek szkoły, murowany	lata 20.-30. XX w.	---
117.	Stożne 24, dz. geod. nr 75	budynek gospodarczy, murowano-drewniany w zespole szkolnym	lata 20.-30. XX w.	---
118.	Sypitki, dz. geod. nr 269/1	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
119.	Sypitki, dz. geod. nr 258	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
120.	Sypitki, dz. geod. nr 260/1	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
121.	Sypitki, dz. geod. nr 269/1	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
122.	Sypitki, dz. geod. nr 260/1	cmentarz ewangelicki, dawny	początek XX w.	---
123.	Sypitki 3, dz. geod. nr 128	budynek szkoły, murowany	lata 20.-30. XX w.	---
124.	Sypitki 7, dz. geod. nr 101	dom podcieniowy, drewniany	koniec XIX – początek XX w.	---

125.	Sypitki 16, dz. geod. nr 103	dom podcieniowy, drewniany	koniec XIX – początek XX w.	---
126.	Sypitki 27, dz. geod. nr 8/1 i 8/3	młyn i dom młynarza, murowane	ok. 1907 r.	---
127.	Turowo, dz. geod. nr 217	cmentarz ewangelicki z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	2. połowa XIX w.	A-3029 z 22.03.1990 r.
128.	Turowo 1, dz. geod. nr 166	budynek stacyjny kolei wąskotorowej	1913 r., 1950 r.	A-3194 z 30.09.1991 r. (dec. Ełcka Kolej Dojazdowa)
129.	Wierzbowo, dz. geod. nr 347	cmentarz ewangelicki, dawny	2. połowa XIX w.	---
130.	Wierzbowo, dz. geod. nr 248	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	1. połowa XIX w.	---
131.	Wysokie, dz. geod. nr 67, 68 i 69	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	początek XX w.	A-2873 z 29.08.1989 r.
132.	Wysokie 35, dz. geod. nr 140/1	dwór w zespole dworsko-folwarcznym	koniec XIX lub początek XX w.	---
133.	Wysokie, dz. geod. nr 140/1	stajnia w zespole dworsko-folwarcznym	koniec XIX lub początek XX w.	---
134.	Wysokie, dz. geod. nr 140/1	magazyn zbożowy w zespole dworsko-folwarcznym	koniec XIX lub początek XX w.	---
135.	Wysokie, dz. geod. nr 140/1	park w zespole dworsko-folwarcznym	koniec XIX lub początek XX w.	---
136.	Zanie, dz. geod. nr 185	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	koniec XIX w.	A-3032 z 22.03.1990 r.
137.	Zocie, dz. geod. nr 93	cmentarz ewangelicki, rodzinny	1. ćwierć XX w.	---

138.	Zocie, dz. geod. nr 365	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	pomiędzy 1915 a 1925 r.	---
139.	Zocie, dz. geod. nr 16	cmentarz ewangelicki, dawny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej	połowa XIX w.	---
140.	Zocie 8	chałupa mazurska *(budynek nie istnieje, pozostanie w GEZ do czasu wykreślenia go z rejestru zabytków*)	---	A-592 z 30.11.1966 r.
141.	droga Romoty – Jędrzejki – Lisewo	aleja przydrożna	początek XX w.	---
142.	droga Dorsze – Marcinowo – Kalinowo	aleja przydrożna	początek XX w.	---
143.	droga nr 16 (Sędki) – Pisanica – Borzymy – granica woje-wództwa (Pomiany)	aleja przydrożna (w granicach gminy Kalinowo)	początek XX w.	---
144.	droga Wojnasy – Cimochy – Dorsze – Kalinowo	aleja przydrożna (w granicach gminy Kalinowo)	początek XX w.	---
145.	droga Wysokie (droga nr 16) – Pisanica – Sypitki – Wiśniowo Ełckie – droga nr 1872N	aleja przydrożna (w granicach gminy Kalinowo)	początek XX w.	---
146.	droga Laski Małe – Krzywe – droga nr 1872N	aleja przydrożna (w granicach gminy Kalinowo)	początek XX w.	---
147.	droga Pisanica – Sypitki, dz. geod. nr 9/1, 10, 11, 1, 150, 142, 53	aleja przydrożna (lipowa)	początek XX w.	---

Aneks 3. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Kalinowo

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. w miejsco-wości	Nr stan. na obszarze	Nr rej. zabytków	Funkcja i chronologia stanowiska
1.	**Czyńcze**	23-81	1	39	---	ślad osadnictwa, średniowiecze
2.	**Długie**	22-81	1	7	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
3.	Długie	22-81	2	8	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia – epoka brązu
4.	Długie	22-81	3	9	---	osada, średniowiecze
5.	Długie	22-81	4	10	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
6.	Długie	22-81	5	11	---	ślad osadnictwa, chronologia nieokreślona
7.	Długie	22-81	6	12	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
8.	**Dorsze**	21-81	1	40	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
9.	Dorsze	21-81	2	41	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, późny okres wpływów rzymskich 3/ osada, wczesne średniowiecze 4/ osada, nowożytność

10.	Dorsze	21-81	3	48	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze 3/ osada, nowożytność
11.	**Golubie**	21-80	1	21	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
12.	Golubie	21-80	2	22	---	ślad osadnictwa, mezolit (kultura niemeńska?)
13.	Golubie	22-80	3	25	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, epoka brązu lub epoka żelaza
14.	Golubie	22-80	4	26	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
15.	Golubie	22-80	5	27	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
16.	Golubka	22-80	1	1	---	grodzisko?, wczesne średniowiecze
17.	Golubka	22-80	2	38	---	1/ ślad osadnictwa, średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
18.	Grądzkie Ełckie	22-82	1	4	---	ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów (kultura bogaczewska)

19.	Grądzkie Ełckie	22-82	2	5	---	osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
20.	Grądzkie Ełckie	22-82	3	10	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza
21.	Grądzkie Ełckie	22-82	4	11	---	1/ osada, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów (kultura bogaczewska) 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
22.	Grądzkie Ełckie	22-82	5	12	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ osada, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów (kultura bogaczewska) 3/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze – okres nowożytny
23.	Grądzkie Ełckie	22-82	6	13	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
24.	Grądzkie Ełckie	22-82	7	25	---	1/ obozowisko-osada, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich (kultura bogaczewska)

25.	Iwaśki	21-81	1	42	---	osada?, nowożytność
26.	Iwaśki	21-81	2	43	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ osada, okres wędrówek ludów 3/ ślad osadnictwa, nowożytność
27.	Iwaśki	21-81	3	44	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
28.	Iwaśki	21-81	4	45	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
29.	Iwaśki	21-81	5	53	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
30.	Iwaśki	21-81	6	56	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
31.	Iwaśki	21-81	7	57	---	obozowisko?, mezolit
32.	Iwaśki	21-81	8	58	---	1/ osada, mezolit 2/ ślad osadnictwa, neolit?
33.	Iwaśki	21-81	9	59	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
34.	Iwaśki	21-81	10	60	---	1/ ślad osadnictwa, późny paleolit (kultura świderska) 2/ obozowisko, mezolit 3/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich 4/ osada?, średniowiecze

35.	Iwaśki	21-81	11	61	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
36.	Jędrzejki	24-81	10	38	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka brązu 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze
37.	Jędrzejki	24-81	11	39	---	ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich (kultura zachodniobałtyjska)
38.	Kalinowo	22-82	1	2	---	1/ ślad osadnictwa, epoka brązu 2/ wieś historyczna, XIX – XX w.
39.	Kalinowo	22-82	2	23	---	ślad osadnictwa, późne średniowiecze
40.	Kalinowo	22-82	3	24	---	ślad osadnictwa, okres nowożytny (XVIII w.?)
41.	Kokoszki (Iwaśki)	21-81	1	19	---	1/ obozowisko?, późny paleolit 2/ obozowisko, mezolit
42.	Kokoszki (Iwaśki)	21-81	2	20	---	obozowisko, mezolit
43.	Kokoszki (Iwaśki)	21-81	3	21	---	ślad osadnictwa, mezolit
44.	Kokoszki (Iwaśki)	21-81	4	22	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
45.	Kokoszki (Iwaśki)	21-81	5	23	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia

46.	Kokoszki (Iwaśki)	21-81	6	24	---	ślad osadnictwa, mezolit
47.	Kokoszki (Iwaśki)	21-81	7	25	---	obozowisko, neolit?
48.	Koleśniki	22-82	1	14	---	osada, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)
49.	Koleśniki	22-82	2	15	---	ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza
50.	Koleśniki	22-82	3	16	---	osada, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)
51.	Koleśniki	22-82	4	17	---	1/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów (kultura bogaczewska) 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
52.	Koleśniki	22-82	5	18	---	osada, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)
53.	Koleśniki	22-82	6	20	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ osada?, wczesna epoka żelaza (kultura kurhanów zachodniobałtyjskich)

						3/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów (kultura bogaczewska) 4/ osada, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 5/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze – okres nowożytny
54.	Koleśniki	22-82	7	22	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
55.	Krzyżewo	22-82	1	3	---	osada, chronologia nieokreślona [dane archiwalne]
56.	Krzyżewo	22-82	2	6	---	osada, późne średniowiecze
57.	Krzyżewo	22-82	3	7	---	1/ osada, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 2/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
58.	Krzyżewo	22-82	4	8	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza
59.	Krzyżewo	22-82	5	9	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)

						2/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
60.	Krzyżewo	22-82	6	19	---	1/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów (kultura bogaczewska) 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)
61.	Krzyżewo	22-82	7	21	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze? (kultura jaćwieska) 2/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
62.	Kucze	24-81	1	8	---	1/ osada?, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 2/ osada?, średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
63.	Kucze	24-81	2	9	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów

64.	Kucze	24-81	3	11	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
65.	Kucze	24-81	4	12	---	ślad osadnictwa, starożytność
66.	Kucze	24-81	5	13	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze
67.	Kucze	24-81	6	14	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
68.	Kucze	24-81	7	15	---	ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
69.	Kucze	24-81	8	16	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ osada, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
70.	Kucze	24-81	9	17	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
71.	Kucze	24-81	10	28	---	ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich (kultura zachodniobałtyjska)

72.	Kulesze	22-81	1	26	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
73.	Kulesze	22-81	2	27	---	osada, średniowiecze
74.	Kulesze	22-81	3	28	---	cmentarzysko?, chronologia nieokreślona
75.	Kulesze	22-81	4	29	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
76.	Kulesze	22-81	5	30	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
77.	Laski Wielkie	23-80	1	1	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
78.	Laski Wielkie	23-80	2	3	---	obozowisko?, mezolit - neolit
79.	Laski Wielkie	23-80	3	4	---	1/ osada, późne średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
80.	Laski Wielkie	23-80	4	5	---	1/ obozowisko, mezolit 2/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza
81.	Laski Wielkie	23-80	5	6	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
82.	Laski Wielkie	23-80	6	7	---	1/ osada, późne średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
83.	Laski Wielkie	23-80	7	32	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
84.	Laski Wielkie	23-80	8	33	---	1/ osada, neolit 2/ ślad osadnictwa, okres

						wpływów rzymskich (kultura bogaczewska) 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
85.	Laski Wielkie	23-80	9	34	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
86.	Laski Wielkie	23-80	10	35	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
87.	Laski Wielkie	23-80	11	45	---	cmentarzysko kurhanowe, chronologia nieokreślona
88.	Lisewo	24-81	23	29	---	ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)
89.	Lisewo	24-81	24	30	---	ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)
90.	Lisewo	24-81	25	31	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ osada, okres wpływów rzymskich (kultura zachodniobałtyjska) 3/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)

91.	Lisewo	24-81	26	32	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
92.	Lisewo	24-81	27	33	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka brązu (krąg kultur strefy leśnej)
93.	Lisewo	24-81	28	34	---	1/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich (kultura zachodniobałtyjska) 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze
94.	Lisewo	24-81	29	35	---	ślad osadnictwa, średniowiecze
95.	Lisewo	24-81	30	36	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)
96.	Lisewo	24-81	31	37	---	ślad osadnictwa, średniowiecze
97.	Łoje	23-80	1	8	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka brązu

						2/ osada, późne średniowiecze 3/ osada, okres nowożytny
98.	Łoje	23-80	2	27	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
99.	Łoje	23-80	3	28	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
100.	Łoje	23-80	4	31	---	1/ ślad osadnictwa, późny paleolit – mezolit 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 4/ osada?, okres nowożytny
101.	Makosieje	23-80	1	2	---	osada, neolit
102.	Makosieje	23-81	2	40	---	1/ obozowisko-osada, epoka kamienia – epoka brązu 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ osada, średniowiecze 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
103.	Makosieje	23-81	3	41	---	1/ osada?, średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny

104.	Makosieje	23-81	4	42	---	ślad osadnictwa, średniowiecze
105.	Makosieje	23-81	5	43	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
106.	Makosieje	23-81	6	44	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka brązu
107.	Makosieje	23-81	7	45	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
108.	Makosieje	23-81	8	46	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 3/ ślad osadnictwa, okres wędrówek ludów 4/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 5/ osada?, średniowiecze 6/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
109.	Makosieje	23-81	9	54	---	ślad osadnictwa, średniowiecze

110.	Makosieje	23-81	10	55	---	ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze - średniowiecze
111.	Makosieje	23-81	11	56	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
112.	Makosieje	23-81	12	57	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 2/ osada, średniowiecze
113.	Makosieje	23-80	13	9	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, epoka brązu 3/ osada, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów 4/ osada, późne średniowiecze 5/ osada, okres nowożytny
114.	Makosieje	23-80	14	10	---	1/ osada?, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 2/ osada, późne średniowiecze

						3/ osada, okres nowożytny
115.	Makosieje	23-80	15	11	---	1/ obozowisko, późny paleolit 2/ osada, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ osada, okres nowożytny
116.	Makosieje	23-80	16	16	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka brązu 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
117.	Makosieje	23-80	17	17	---	ślad osadnictwa, mezolit
118.	Makosieje	23-80	18	19	---	osada, późne średniowiecze
119.	Makosieje	23-80	19	20	---	ślad osadnictwa, późny paleolit
120.	Makosieje	23-80	20	21	---	obozowisko?, mezolit – wczesna epoka brązu
121.	Makosieje	23-80	21	26	---	1/ obozowisko – osada, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich (kultura bogaczewska)
122.	Makosieje	23-80	22	29	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza

						2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze
123.	Marcinowo	21-81	1	46	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, pradzieje
124.	Marcinowo	21-81	2	47	---	ślad osadnictwa, późny paleolit
125.	Marcinowo	21-81	3	49	---	osada, mezolit, kultura niemeńska?
126.	Marcinowo	21-81	4	50	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
127.	Marcinowo	21-81	5	54	---	obozowisko?, epoka kamienia
128.	Marcinowo	21-81	6	55	---	ślad osadnictwa, okres wędrówek ludów
129.	Marcinowo	21-82	7	3	---	osada, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów
130.	Mazurowo	22-81	1	31	---	ślad osadnictwa, od XVII w.
131.	Mazurowo	22-81	2	32	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada?, nowożytność
132.	Mazurowo	22-81	3	33	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność

133.	Mazurowo	22-81	4	34	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada?, nowożytność
134.	Mazurowo	22-81	5	35	---	osada, średniowiecze
135.	Mazurowo	22-81	6	36	---	ślad osadnictwa, średniowiecze
136.	Mazurowo	23-81	7	19	---	1/ obozowisko-osada, mezolit – wczesna epoka brązu 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
137.	Mazurowo	23-81	8	20	---	1/ osada, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
138.	Mazurowo	23-81	9	22	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia

139.	Mazurowo	23-81	10	23	---	1/ ślad osadnictwa, średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
140.	Mazurowo	23-81	11	24	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów 3/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 4/ ślad osadnictwa, średniowiecze
141.	Mazurowo	23-81	12	25	---	ślad osadnictwa, pradzieje
142.	Mazurowo	23-81	13	26	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 2/ osada, średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
143.	Mazurowo	23-81	14	27	---	1/ ślad osadnictwa, późny paleolit 2/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka brązu

144.	Mazurowo	23-81	15	28	---	1/ obozowisko, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ osada?, średniowiecze
145.	Mazurowo	23-81	16	30	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 3/ osada?, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)
146.	Mazurowo	23-81	17	31	---	1/ obozowisko?, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
147.	Mikołajki	21-81	1	9	---	ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
148.	Mikołajki	21-81	2	10	---	ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
149.	Mikołajki	21-81	3	11	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
150.	Mikołajki	21-81	4	12	---	ślad osadnictwa, późny paleolit (kultura perstuńska)
151.	Mikołajki	21-81	5	13	---	ślad osadnictwa, mezolit (kultura niemeńska?)

152.	Mikołajki	21-81	6	14	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
153.	Piętki	22-82	1	1	---	znalezisko luźne, wczesne średniowiecze [dane archiwalne]
154.	Piętki	21-81	2	51	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
155.	Piętki	21-81	3	52	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
156.	Piętki	22-81	4	6	---	ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
157.	Pisanica	23-81	1	4	---	osada, wczesne średniowiecze - średniowiecze
158.	Pisanica	23-81	2	21	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
159.	Pisanica	23-81	3	29	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
160.	Pisanica	23-81	4	32	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
161.	Pisanica	23-81	5	33	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
162.	Pisanica	23-81	6	34	---	ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka brązu
163.	Pisanica	23-81	7	35	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze

						(kultura jaćwieska) 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze
164.	Pisanica	23-81	8	38	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
165.	Romanowo	23-81	1	1	---	1/ grodzisko, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 2/ ślady zabudowy (ruiny), okres nowożytny
166.	Romanowo	23-81	2	11	---	ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)
167.	Romanowo	23-81	3	12	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów 3/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 4/ ślad osadnictwa, średniowiecze

168.	Romanowo	23-81	4	13	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
169.	Romanowo	23-81	5	14	---	1/ ślad osadnictwa, późny paleolit 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów
170.	Romanowo	23-81	6	15	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ osada, okres wpływów rzymskich
171.	Romanowo	23-81	7	16	---	ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza
172.	Romanowo	23-81	8	17	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
173.	Romanowo	23-81	9	18	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
174.	Romoty	23-81	1	2	---	cmentarzysko ciałopalne, wczesny okres wpływów rzymskich
175.	Romoty	23-81	2	3	---	osada, wczesny okres wpływów rzymskich

176.	Romoty	23-81	3	5	---	osada, średniowiecze
177.	Romoty	23-81	4	6	---	ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza
178.	Romoty	23-81	5	7	---	1/ obozowisko-osada, mezolit – wczesna epoka brązu 2/ osada, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ osada, średniowiecze 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
179.	Romoty	23-81	6	8	---	1/ ślad osadnictwa, pradzieje 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze
180.	Romoty	23-81	7	9	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
181.	Romoty	23-81	9	10	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze
182.	Skomętno Wielkie	22-81	1	1	---	osada, wczesne średniowiecze
183.	Skomętno Wielkie	22-81	2	2	---	osada, wczesne średniowiecze
184.	Skomętno Wielkie	22-81	3	3	---	grodzisko, wczesne średniowiecze

185.	Skomętno Wielkie	22-81	4	4	---	osada, wczesne średniowiecze
186.	Skomętno Wielkie	22-81	5	13	---	osada?, średniowiecze
187.	Skomętno Wielkie	22-81	6	14	---	ślad osadnictwa, mezolit
188.	Skomętno Wielkie	22-81	7	15	---	ślad osadnictwa, XVI-XVIII w.
189.	Skomętno Wielkie	22-81	8	16	---	obozowisko?, epoka kamienia
190.	Skomętno Wielkie	22-81	9	17	---	1/ obozowisko, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, późny paleolit 3/ osada, średniowiecze 4/ osada?, nowożytność
191.	Skomętno Wielkie	22-81	10	18	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
192.	Skomętno Wielkie	22-81	11	19	---	1/ obozowisko, późny paleolit 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
193.	Skomętno Wielkie	22-81	12	20	---	ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
194.	Skomętno Wielkie	22-81	13	21	---	1/ obozowisko, mezolit – neolit (kultura niemeńska) 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, nowożytność
195.	Skomętno Wielkie	22-81	14	22	---	1/ obozowisko?, mezolit – neolit

						2/ osada?, średniowiecze
196.	Skomętno Wielkie	22-81	15	23	---	ślad osadnictwa, średniowiecze
197.	Skomętno Wielkie	22-81	16	24	---	osada, średniowiecze
198.	Skomętno Wielkie	22-81	17	25	---	ślad osadnictwa, średniowiecze
199.	Skomętno Wielkie	22-81	18	39	---	ślad osadnictwa, późne średniowiecze – okres nowożytny
200.	Skomętno Wielkie	22-81	19	40	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
201.	Skomętno Wielkie	22-81	20	43	---	ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
202.	Stacze	24-81	1	1	---	obozowisko/osada, mezolit (kultura niemeńska)
203.	Stacze	24-81	2	18	---	1/ obozowisko?, epoka kamienia 2/ osada, okres wpływów rzymskich (kultura zachodniobałtyjska) 3/ osada, okres wędrówek ludów 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
204.	Stacze	24-81	3	19	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
205.	Stacze	24-81	4	20	---	obozowisko, późny paleolit (kultura perstuńska)
206.	Stacze	24-81	5	21	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia

						2/ osada, średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
207.	Stacze	24-81	6	22	---	1/ obozowisko, mezolit (kultura kundajska) 2/ ślad osadnictwa, mezolit – neolit 3/ osada?, średniowiecze 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
208.	Stacze	24-81	7	23	---	obozowisko?, epoka kamienia
209.	Stacze	24-81	8	24	---	obozowisko, mezolit (kultura niemeńska)
210.	Stacze	24-81	9	25	---	ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka brązu
211.	Stacze	24-81	10	26	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze
212.	Stacze	24-81	11	27	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
213.	Stacze	24-81	12	40	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza

						2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
214.	Stacze	24-81	13	41	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
215.	Stacze	24-81	14	42	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
216.	Stacze	24-81	15	43	---	ślad osadnictwa, późny paleolit
217.	Stacze	24-81	16	44	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów
218.	Stacze	24-81	17	45	---	obozowisko?, epoka kamienia
219.	Stacze	24-81	18	46	---	1/ obozowisko?, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze
220.	Stacze	24-81	19	47	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)
221.	Sypitki	24-81	1	2	---	cmentarzysko, okres wpływów

						rzymskich – okres wędrówek ludów [dane archiwalne]
222.	Sypitki	23-81	2	36	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
223.	Sypitki	23-81	3	37	---	ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska)
224.	Sypitki	23-81	4	47	---	osada?, średniowiecze
225.	Sypitki	23-81	5	48	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 2/ osada?, średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
226.	Sypitki	23-81	6	49	---	1/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze
227.	Sypitki	23-81	7	50	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
228.	Sypitki	23-81	8	51	---	1/ obozowisko-osada, mezolit – wczesna epoka brązu

						2/ osada, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów 3/ osada?, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 4/ osada, średniowiecze 5/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
229.	Sypitki	23-81	9	52	---	1/ obozowisko, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze – średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze
230.	Sypitki	23-81	10	53	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
231.	Sypitki	23-81	11	58	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
232.	Sypitki	23-81	12	59	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
233.	Sypitki	24-81	13	6	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
234.	Sypitki	24-81	14	7	---	1/ ślad osadnictwa, średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres

						nowożytny (XVI-XVIII w.)
235.	Sypitki	24-81	15	10	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ osada?, średniowiecze – okres nowożytny
236.	Sypitki	24-81	16	48	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
237.	Sypitki	24-81	17	49	---	1/ ślad osadnictwa, starożytność 2/ ślad osadnictwa, mezolit
238.	Sypitki	24-81	18	50	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
239.	Sypitki	24-81	19	51	---	1/ obozowisko?, epoka kamienia 2/ osada, okres wędrówek ludów 3/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze
240.	Sypitki	24-81	20	52	---	1/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze (kultura jaćwieska) 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze
241.	Sypitki	24-81	21	53	---	ślad osadnictwa, średniowiecze
242.	Szczudły	22-80	1	23	---	ślad osadnictwa, średniowiecze

243.	Szczudły	22-80	2	24	---	ślad osadnictwa, średniowiecze
244.	**Wierzbowo**	**21-81**	**1**	**1**	**C-032 z 7 marca 1966 r.**	**grodzisko zwane „Szwedzki Okop" lub „Wielka Góra", wczesne średniowiecze**
245.	Wierzbowo	20-82	2	6	---	ślad osadnictwa, późny paleolit - mezolit
246.	Wierzbowo	20-82	3	7	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
247.	Wierzbowo	20-82	4	8	---	ślad osadnictwa, średniowiecze – okres nowożytny
248.	Wierzbowo	20-82	5	10	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
249.	Wierzbowo	20-82	6	12	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
250.	Wierzbowo	21-82	7	2	---	ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów
251.	Wysokie	22-81	1	37	---	osada, średniowiecze
252.	Wysokie	22-81	2	38	---	ślad osadnictwa, średniowiecze
253.	Wysokie	22-81	3	42	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka brązu 2/ osada, średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, nowożytność

254.	Zaborowo	21-81	1	15	---	1/ osada, mezolit (kultura niemeńska?) 2/ osada, okres wpływów rzymskich
255.	Zaborowo	21-81	2	16	---	1/ ślad osadnictwa, późny paleolit (kultura perstuńska) 2/ ślad osadnictwa, mezolit
256.	Zaborowo	21-81	3	17	---	osada, mezolit (kultura niemeńska?)
257.	Zaborowo	22-81	4	5	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
258.	Zaborowo	22-81	5	41	---	ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
259.	Zaborowo	22-81	6	44	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka brązu 2/ osada?, średniowiecze
260.	Zaborowo	22-81	7	45	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
261.	Zaborowo	22-81	8	46	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, nowożytność

262.	Zanie	20-82	1	5	---	ślad osadnictwa, mezolit
263.	Zanie	21-82	2	1	---	ślad osadnictwa, późny paleolit - mezolit
264.	Zocie	20-82	1	1	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze
265.	Zocie	20-82	2	2	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
266.	Zocie	20-82	3	3	---	ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka brązu
267.	Zocie	20-82	4	4	---	ślad osadnictwa, późny paleolit - mezolit
268.	Zocie	21-82	5	4	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840 z późn.zm.) Wójt Gminy sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmowany jest przez Radę Gminy w drodze uchwały.

Załączony do niniejszej uchwały „Program opieki nad zabytkami dla gminy Kalinowo na lata 2024-2027" spełnia wymogi ustawowe i ma na celu przyczynić się do wyeksponowania poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego gminy, a także do zahamowania procesów degradacji i doprowadzenia do poprawy stanu zachowania zabytków na terenie gminy, jak również do podejmowania działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.

Zgodnie z wymogami ustawy Program został zaopiniowany pozytywnie przez Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie pismem znak: WUOZ-ELK.5120.4.2.2023MW z dnia 22.12.2023 roku.

W związku z powyższym, podjęcie uchwały w sprawie przyjęcia przedmiotowego programu, jest w pełni uzasadnione.